

AGENCIJA ZA TELEKOMUNIKACIJE I
POŠTANSKU DJELATNOST

GODIŠNJI IZVJEŠTAJ

za 2007. godinu

SADRŽAJ

1. UVODNA RIJEČ	1
2. UVOĐENJE KONKURENCIJE I EFEKTI TARIFNE POLITIKE	2
2.1. Međunarodni tender za 2G/3G mobilnu telefoniju i efekti realizacije	2
2.2. Međunarodni tender za fiksni bežični pristup i efekti realizacije	3
2.3. Međunarodni tender za VoIP i efekti realizacije	5
2.4. Analiza rebalansa tarifa Crnogorskog telekoma	5
2.5. Analiza tržišta	6
3. UPRAVLJANJE RADIO-FREKVENCIJSKIM SPEKTROM	18
3.1. Implementacija sistema monitoringa RFspektra	19
3.2. Monitorin RF spektra u 2007. godini	20
3.3. Procedure i aktivnosti na izdavanju licenci	20
3.4. Međunarodni pozivni znaci za Crnu Goru	21
3.5. Izdavanje dozvola za radio stanice	22
3.6. Učešće crnogorske delegacije na Svjetskoj konferenciji o radio-komunikacijama	22
4. PREGLED TELEKOMUNIKACIONIH AKTIVNOSTI U CRNOJ GORI	23
4.1. Međunarodni telefonski kod za Crnu Goru	23
4.2. Upravni postupci i rješavanje sporova subjekata u telekomunikacionim aktivnostima	24
4.3. Regulativa u oblasti telekomunikacija	25
4.4. Interkonekcija	26
4.5. Inspeksijski nadzor u oblasti telekomunikacija	28
4.6. Implementacija informacionog sistema	28
4.7. Savjet Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost	29
4.8. Javni konsultativni procesi	29
4.9. Edukacija i stručno osposobljavanje kadra Agencije	30
5. REGULACIJA POŠTANSKE DJELATNOSTI	31
5.1. Pružanje poštanskih usluga	31
6. PROGRAMSKE ORIJENTACIJE AGENCIJE ZA 2008. GODINU	34

1. UVODNA RIJEČ

U periodu od osnivanja pa do kraja 2007. godine aktivnosti Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost su bile usmjerene na stvaranju stabilnog regulatornog režima, pogodnog za nove investitore i nova ulaganja, a sve u cilju uvođenja novih operatera u sektor telekomunikacija i obezbjeđivanje konkurencije, konkurencije koja će dovesti do implementacije najsavremenijih tehnologija i tehnoloških dostignuća, uvođenje novih servisa i to po što povoljnijim uslovima za krajnje korisnike.

Upravo je 2007. godina bila godina u kojoj su bez sumnje postignuti najbolji rezultati na polju razvoja i liberalizacije sektora telekomunikacija. Na tržište se pojavio još jedan mobilni operator M:Tel koji je na kraju 2007. godine već imao udio od 25% tržišta po broju korisnika. Izdate su i 4 licence za Fiksni bežični pristup. Na taj način korisnicima u Crnoj Gori ponuđeni su servisi fiksne telefonije i Interneta, čime je faktički uvedena i konkurencija u fiksnoj telefoniji. Izdato je i 5 licenci za prenos govora preko mreža baziranih na Internet protokolu (VoIP). Ovim je stvorena mogućnost da korisnici u Crnoj Gori obavljaju međunarodni saobraćaj uz znatno povoljnije cijene. Dakle, može se zaključiti da je do kraja 2007. godine ova Agencija imala proaktivnu ulogu na uvođenju konkurencije i novih operatera, a sada isti ti operatori, uz naravno i postojeće, nameću pitanja i probleme sa kojima se susreću a koje ova Agencija treba da riješi u skladu sa zakonima Crne Gore i najboljom praksom razvijenih zemalja i Evropske unije.

Zbog svega ovog u 2008. godini, rad Agencije će biti koncentrisan na zaštiti konkurencije kroz donošenje i primjenu kvalitetne regulative. Tu prevashodno mislimo na donošenje propisa poput Pravilnika o pristupu lokalnoj petlji, Pravilnika o prenosivosti brojeva, zatim Pravilnika o proceduri sprovođenja analize tržišta i o zaštiti konkurencije, Pravilnika o troškovnom i odvojenom računovodstvu, sprovođenju Pravilnika o izboru i predizboru operatera itd. Upravo jedan od zaključaka sa sastanka sa predstavnicima Evropske unije i Evropske komisije, održanog krajem 2007. godine, je bio da Agencija u 2008. godini mora intenzivirati donošenje ove regulative u skladu sa svojim nadležnostima.

DIREKTOR
Zoran Sekulić

Podgorica, jun 2008. godine

2. UVOĐENJE KONKURENCIJE I EFEKTI TARIFNE POLITIKE

Prethodna, 2007. godina ostaće upamćena po veoma značajnim aktivnostima Agencije po pitanju uvođenja novih operatera i konkurencije, kako na polju mobilne tako i fiksne telefonije i Internet servisa. Komercijalni početak rada novih operatera i svakodnevna "borba" za pridobijanje novog korisnika uticalo je na povećanje kvaliteta i broja novih servisa koji se nude korisnicima telekomunikacionih servisa u Crnoj Gori, a isto tako i na smanjenje cijena pojedinih servisa.

U ovom poglavlju u tekstu koji slijedi dat je osnovni prikaz sprovedenih tendera, analiza rebalansa tarifa Crnogorskog Telekomu, prikaz novih tarifnih paketa mobilnih operatera i Internet servis provajdera i na kraju analiza tržišta telekomunikacija.

2.1. MEĐUNARODNI TENDER ZA 2G/3G MOBILNU TELEFONIJU I EFEKTI REALIZACIJE

Krajem 2006. godine ova Agencija je raspisala Međunarodni javni tender za dodjelu dvije posebne licence za građenje, posjedovanje i eksploataciju mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa IMT-2000/UMTS standardom, kao i jedne posebne licence za građenje, posjedovanje i eksploataciju kombinovane mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa GSM/DCS-1800 i IMT-2000/UMTS standardima. U koncipiranju tendera, osim službenika Agencije, učestvovali su i stručnjaci Centra za telekomunikacije Elektrotehničkog fakulteta u Podgorici, kao i ekspert Evropske Komisije, čiji je angažman obezbijeđen kroz TAIEX program. Raspisivanju tendera prethodile su obimne analize čiji najvažniji dio predstavlja "Elaborat o tehno-ekonomskoj opravdanosti uvođenja mobilnih komunikacionih mreža treće generacije (3G) u Crnoj

Gori" koji su za potrebe Agencije uradili stručnjaci sa Elektrotehničkog i Ekonomskog fakulteta u Podgorici. Cilj ove studije je bio da Agenciji pomogne u procesu definisanja izbalansirane i objektivne strategije implementacije mobilnih komunikacionih mreža treće generacije na crnogorskom telekomunikacionom tržištu. Tender je raspisan 10. novembra 2006. godine, a ponude je bilo moguće dostaviti najkasnije do 14. februara 2007. godine.

Poslije provjere ispunjenosti formalno-pravnih uslova i vrednovanja ponuda odlučeno je da se:

- Kompaniji Promonte GSM d.o.o. Podgorica dodjeli posebna licenca za građenje, posjedovanje i eksploataciju mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa IMT-2000/UMTS standardom;
- Kompaniji T-Mobile Crna Gora d.o.o. Podgorica dodjeli posebna licenca za građenje, posjedovanje i eksploataciju mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa IMT-2000/UMTS standardom;
- Kompaniji MTEL d.o.o. Podgorica, koje je osnovao konzorcijum Telekom Srbija A.D. Beograd (Srbija) & OGALAR BV Amsterdam (Holandija), dodjeli posebna licenca za građenje, posjedovanje i eksploataciju kombinovane mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa GSM/DCS-1800 i IMT-2000/UMTS standardima.

Licence su izdate sa periodom važenja od 15 godina. Prihod Agencije od jednokratne naknade za sve tri licence je iznosio 22.410.042,00 €, odnosno za 12.410.042,00 € (ili za 124,1 %) više od ukupnog minimalnog iznosa definisanog tenderom. Ukupne planirane investicije sva tri operatora iznose preko 120 miliona € što predstavlja jednu od najvećih „green field” investicija u Crnoj Gori u posljednjih 20 godina.

Mobilni operator Promonte GSM je svoju 3G mrežu pustio u komercijalni rad krajem juna 2007. godine. Do kraja 2007. godine prošireni su postojeći prenosni kapaciteti i pušteno u rad ukupno 28 UMTS radio baznih stanica (Node B). Od starta su omogućeni servisi video poziva i brzog pristupa Internetu, a 3G signal je krajem 2007. godine bio dostupan u Podgorici, Nikšiću, Cetinju, Baru, Herceg Novom, Kotoru, Budvi, Tivtu i Ulcinju.

Mobilni operator T-Mobile Crna Gora je svoju 3G mrežu pustio u komercijalni rad krajem juna 2007. godine. Do kraja 2007. godine pušteno je u rad ukupno 20 radio baznih stanica (Node B). Od starta su omogućeni servisi video poziva i brzog pristupa Internetu, a 3G signal je krajem 2007. godine bio dostupan u Podgorici, Nikšiću, Beranama, Bijelom Polju, Pljevljima i Kolašinu.

Novi mobilni operator u Crnoj Gori MTEL počeo je sa komercijalnim radom 9. jula 2007. godine, 75 dana od dana dobijanja licence, što je najbrža implementacija mobilne mreže u svijetu do sada. Pored svih GSM/GPRS/EDGE servisa, MTEL je od starta ponudio i 3G servise video poziv i brzi pristup Internetu. Do kraja 2007. godine MTEL je pustio u rad 127 lokacija sa 147 aktivnih GSM/DCS-1800 RBS-ova u 2G mreži i 53 Node-a B u 3G mreži. Signal trećeg mobilnog operatora na kraju 2007. godine bio je dostupan u svim crnogorskim opštinama.

Rezultati tendera oličeni kroz prihod od jednokratne naknade, planirane i ostvarene investicije, dinamiku razvoja mreža i servisa, napredna tehnička rješenja, povećanje zaposlenosti kroz otvaranje novih oko 300 radnih mjesta, kao i doprinos unapređenju tržišta mobilnih komunikacija u Crnoj Gori, potvrđuju da je ovaj veoma složen proces odrađen na stručan, temeljit i odgovoran način. Imajući u vidu efekte koji se odražavaju na korisnike mobilnih komunikacionih servisa kroz ponudu naprednih servisa, povoljnije cijene usluga, raznovrsnost tarifnih paketa svih operatora, akcije prodaje mobilnih terminala po povoljnim cijenama potvrđuju da je tender ispunio sva očekivanja koja je Agencija imala.

2.2. MEĐUNARODNI TENDERI ZA FIKSNI BEŽIČNI PRISTUP I EFEKTI REALIZACIJE

Ubrzan razvoj i korišćenje savremenih telekomunikacionih servisa zahtjevaju sve veće brzine prenosa u pristupnim mrežama. Implementacija tehnologija širokopojasnog pristupa ispunjava takve zahtjeve. Putem širokopojasnih pristupnih mreža građanima mogu biti ponudeni savremeni i kvalitetni telekomunikacioni servisi prenosa govora, podataka i video signala.

Analize telekomunikacionog tržišta u Crnoj Gori u oblasti pružanja servisa na fiksnoj lokaciji, širokopojasnog i Internet pristupa u drugoj polovini 2006. godine pokazale su nedovoljnu razvijenost konkurencije u toj oblasti i nizak stepen korišćenja

širokopojasnog pristupa, odnosno:

- samo je Crnogorski Telekom omogućavao pristup na fiksnoj lokaciji i širokopojasni pristup,
- Crnogorski Telekom pruža i servis prenosa govora preko fiksnoćelularnog pristupa,
- tri pružaoca Internet servisa pružaju servise Internet pristupa od kojih je Internet Crna Gora dominantan,
- penetracija Internet korisnika u Crnoj Gori je ispod prosjeka u EU,
- penetracija ADSL korisnika je ispod 1%,
- dial-up je i dalje dominantan način pristupa Internetu,
- na tržištu pristupa javnoj telekomunikacionoj mreži na fiksnoj lokaciji i širokopojasnog pristupa u Crnoj Gori dominantan je Crnogorski Telekom sa pristupnom mrežom baziranom na bakarnim kablovima,
- broj korisnika koji trenutno imaju mogućnost širokopojasnog pristupa Internetu bežičnim putem je zanemarljiv,
- određeni broj građana Crne Gore nema dostupnost savremenim telekomunikacionim servisima.

Agencija je u januaru 2007. godine raspisala međunarodni javni tender za dodjelu tri posebne licence za pružanje javnih telekomunikacionih servisa preko fiksnoćelularnog pristupa uz upotrebu radio-frekvencijskog opsega 3.400-3.600 MHz.

Ponude po ovom tenderu su podnijela četiri ponuđača. Maksimalni iznos ponuđene jednokratne naknade za licencu je iznosio 1.050.000,00 €, dok je minimalni ponuđeni iznos bio 175.000,00 €. Svi ponuđači su planirali izgradnju telekomunikacione mreže bazirane na standardu IEEE 802.16d. Komercijalno pružanje servisa je bilo predviđeno u roku od tri do osam mjeseci. Na kraju prve godine od dodjele licence servis bi bio dostupan za najmanje 22%, odnosno za najviše 32% stanovništva Crne Gore, a na kraju četvrte godine od dodjele licence servis bi bio dostupan za najmanje 62%, odnosno za najviše 75% stanovništva Crne Gore. Ponuđači su planirali da u izgradnju mreže i pružanje telekomunikacionih servisa investiraju između 1,7 i 25 miliona eura.

Na osnovu ovog tenderskog procesa u aprilu 2007. godine posebne licence za pružanje javnih telekomunikacionih servisa preko fiksnoćelularnog pristupa uz upotrebu radio-frekvencijskog opsega 3.400-3.600 MHz dodijeljene su:

- Mtel doo Podgorica
- Broadband Montenegro doo Podgorica i
- T-Mobile Crna Gora doo Podgorica

Zbog postojanja interesovanja za pružanje javnih telekomunikacionih servisa preko fiksnoćelularnog pristupa i nakon dodjela licenci u aprilu 2007. godine, Agencija je donijela odluku o načinu korišćenju radio frekvencijskog opsega 3.600-3.800 MHz i u junu 2007. godine raspisala međunarodni javni tender za dodjelu tri posebne licence za pružanje javnih telekomunikacionih servisa preko fiksnoćelularnog pristupa uz upotrebu radio-frekvencijskog opsega 3.600-3.800 MHz. Na osnovu ovog tendera u oktobru 2007. godine privrednom društvu ProMonte doo Podgorica dodijeljena je posebna licenca za pružanje javnih telekomunikacionih servisa preko fiksnoćelularnog pristupa uz upotrebu radio-frekvencijskog opsega 3.600-

3.800 MHz. Prema ponudi koja je podnijeta po ovom tenderu Promonte je planirao da u roku od 85 dana od dodjele licence počne sa pružanjem servisa fiksnoćelularnog pristupa. Na kraju prve godine od dodjele licence servis će biti dostupan za 22% stanovništva Crne Gore, a na kraju četvrte godine od dodjele licence servis će biti dostupan za 70% stanovništva Crne Gore.

U toku jula 2007. godine Mtel je počeo sa probnim radom i pružanjem servisa test korisnicima na teritoriji opštine Podgorica. Sa komercijalnim radom počeo je u oktobru 2007. godine. U izgradnju WiMAX mreže Mtel je do kraja 2007. godine investirao približno 3,2 miliona eura. Na kraju godine Mtel je imao 15 instaliranih WiMAX baznih stanica u opštinama Podgorica, Cetinje, Nikšić, Berane i Pljevlja, ali se servis pružao samo u opštinama Podgorica i Cetinje.

Realizovano je 34 WiMAX priključka za pravna lica i 1.673 WiMAX priključka za fizička lica. Korisnicima se dodjeljuju brojevi iz opsega (382) 78 1XXXXX. Mtel ne naplaćuje instalacionu taksu za WiMAX priključak. Terminalnu opremu korisnik bez nadoknade koristi tokom perioda važenja korisničkog ugovora. Kroz nekoliko ponuđenih paketa Mtel pruža servis telefonije i Internet pristupa. U zakonom predviđenom roku zaključeni su interkonekcioni ugovori i uspostavljena je interkonekcija sa ostalim javnim telekomunikacionim mrežama u Crnoj Gori.

Iako su komercijalni telekomunikacioni servisi preko WiMAX mreže pružani samo u četvrtom kvartalu 2007. godine već je vidljivo da je počela realizacija nekih ciljeva koji su bili zacrtani raspisivanjem tendera. Na telekomunikaciono tržište Crne Gore izvršena je uspješna implementacija jedne nove tehnologije to jest WiMAXa.

Stvorena je mogućnost za alternativni širokopojasni pristup i već u prva tri mjeseca instaliranja WiMAX priključaka u ukupnom broju širokopojasnih priključaka u Crnoj Gori na WiMAX priključke se odnosi 10%.

Sa početkom pružanja servisa putem WiMAX mreže počela je i konkurentna borba na tržištu fiksne telefonije, Internet pristupa i širokopojasnog pristupa. Crnogorski Telekom je u četvrtom kvartalu 2007. godine ponudio pogodnosti za korisnike ADSL-a (sniženja cijena servisa i povećanje protoka), kao i besplatnu instalaciju telefonskog priključka i ADSL priključka, što će dodatno uticati na povećanje penetracije širokopojasnog pristupa.

2.3. MEĐUNARODNI TENDER ZA VoIP I EFEKTI REALIZACIJE

U cilju razvijanja konkurencije i uvođenja novih tehnologija na telekomunikaciono tržište, Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost Crne Gore je u julu 2007. godine raspisala i Javni tender za dodjelu pet posebnih licenci za pružanje javnog servisa prenosa govora preko mreža baziranih na Internet protokolu - VoIP. Tendersku dokumentaciju je otkupilo je 13 privrednih društava, a dostavljeno je 5 ponuda. Sve ponude su ispunile tenderom propisane uslove, tako da je dodijeljeno 5 licenci na period od 5 godina.

Licence su dobili:

- PTT Inženjering d.o.o. Podgorica
- Dimal Telcom d.o.o. Podgorica
- Alliance Telecom d.o.o. Podgorica
- VoIP Telekom d.o.o. Podgorica
- Montekom d.o.o. Ulcinj

Na ime jednokratnih naknada uplaćeno je oko 60.000,00 €.

- PTT Inženjering d.o.o. je uplatio na ime jednokratne naknade iznos od 10.500,00 €, a ujedno su planirali da do 2010. godine investiraju oko 740.000,00 €.
- Dimal Telcom d.o.o. je uplatio 12.000,00 € na ime jednokratne naknade, a planirane su investicije od oko 320.000,00 €, uz zaposlenje 28 radnika.
- Alliance Telecom d.o.o. je uplatio 11.150,00 € na ime jednokratne naknade, a planirane investicije su 850.000,00 € iz otvaranje 8-12 radnih mjesta.

- VoIP Telekom d.o.o. je uplatio 10.999,00 € na ime jednokratne naknade, a investicije se planiraju u iznosu od 330.000,00 €. Planiraju da zaposle 42 radnika.
- Montekom d.o.o. je uplatio 15.000,00 € na ime jednokratne naknade. Planirane su investicije od oko 350.000,00 € uz zaposlenje 22 radnika.

Zbog dodatnog interesovanja Agencija je raspisala još jedan tender za dodjelu pet posebnih licenci za pružanje javnog servisa prenosa govora preko mreža baziranih na Internet protokolu u decembru 2007. godine, a odluka o dodjeli novih licenci je donešena u februaru 2008. godine. Licence su izdati na period od pet godina a iznos minimalne jednokratne naknade je iznosio 10.000,00 €. Licence su izdate:

- grupi ponuđača Vox Mundi d.o.o. – Samobor, Hrvatska i Hemera Technologies d.o.o. – Podgorica, Crna Gora,
- Pošti Crne Gore d.o.o. – Podgorica i
- IT Montenegro d.o.o. – Herceg Novi.

Grupa ponuđača Vox Mundi d.o.o. – Samobor, Hrvatska i Hemera Technologies d.o.o. – Podgorica su ponudili 15.000 € za iznos jednokratne naknade, IT Montenegro 12.510 € i Pošta Crne Gore 10.101 €. Planirane su investicije oko 500.000 € u narednih pet godina i otvaranje novih oko 50 radnih mjesta.

2.4. ANALIZA REBALANSA TARIFA CRNOGORSKOG TELEKOMA

Zakonom o telekomunikacijama je propisano da tarife za javne telekomunikacione servise koji se pružaju na konkurentskim osnovama utvrđuju sami telekomunikacioni operatori i pružaoci telekomunikacionih servisa. Agencija, u konsultacijama sa pojedinim operatorom ili pružaocem servisa, utvrđuje posebni režim za regulaciju cijena koji se može primijeniti na javne telekomunikacione operatore ili pružaocce javnih telekomunikacionih servisa u slučaju kada postoji samo jedan javni telekomunikacioni operator ili pružalac javnih telekomunikacionih servisa ili kada pružalac javnih telekomunikacionih servisa ima značajnu tržišnu poziciju na tržištu za neki servis.

Treća faza planiranog rebalansa tarifa Crnogorskog Telekom-a u dijelu usluga fiksne telefonije koja je trebala da se realizuje u IV kvartalu 2006. godine, odložena je i realizovana istovremeno sa IV fazom, krajem trećeg kvartala 2007. godine. Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je Rješenjem dala saglasnost na rebalans tarifa koji je počeo da se primjenjuje od 01. 09. 2007. godine.

Rebalansom tarifa obuhvaćene su praktično sve kategorije fiksnog telefonskog saobraćaja, a prvi put se u standardnoj ponudi izjednačavaju cijene usluga za fizička i

pravna lica, uvode besplatni minuti razgovora uključeni u pretplatu i razdvajaju cijene međunarodnih poziva prema inostranim fiksnim i mobilnim mrežama. Osim toga, Crnogorski Telekom prvi put uvodi tarifne pakete za fizička lica koji, shodno obrascima potrošnje, nude niz povoljnosti za korisnike. Interval jeftine tarife (u kome važi popust 50% na sve razgovore) je promijenjen i traje od 19-07h, umjesto od 15-17h i od 21-07h, a za dial-up od 22-08h.

U poređenju sa cijenama prije rebalansa, iznos mjesečne pretplate je povećan za 99,22% u slučaju fizičkih lica, i za 4,08% u slučaju pravnih lica, s tim što je u pretplatu za fizička lica uključeno besplatnih 100 minuta lokalnog saobraćaja ili dial-up konekcije u intervalu slabog saobraćaja. Takođe, pretplatom su obuhvaćeni i dodatni servisi: konferencijska veza, preusmjerenje poziva i provjera stanja na računaru koji su se, inače, do sada posebno naplaćivali.

Cijena lokalnih poziva je uvećana 106,52% za fizička lica, odnosno 3,26% za pravna lica. Cijena međumjesnih poziva je uvećana za 35,87% u slučaju fizičkih lica, dok je za 32,43% smanjena u slučaju pravnih lica. Cijena poziva prema fiksnoj mreži u Srbiji je veća 10% za fizička lica, dok je za 45% niža u slučaju pravnih lica. Cijena poziva prema mobilnim mrežama u Crnoj Gori i Srbiji je smanjena za 20,8% za kategoriju fizičkih lica, odnosno za 60,41% za kat-

egoriju pravnih lica. Cijena dial-up pristupa za fizička lica je povećana za 117,39%, a za pravna lica za 8,7%.

U odnosu na tarife odobrene Rješenjem Agencije o rebalansu tarifa iz 2004. godine (druga faza rebalansa) sprovedeni rebalans se razlikuje kada su u pitanju cijene međunarodnog saobraćaja, na način što je izvršeno razdvajanje cijena poziva prema međunarodnim fiksnim i međunarodnim mobilnim mrežama. Pored toga, Crnogorski Telekom je dodatno korigovao cijene međunarodnih poziva, naročito u pogledu cijena za pravna lica za pozive koji terminiraju u međunarodnim fiksnim mrežama gdje su od I do VII međunarodne zone cijene niže od 81,88% do 73,37% respektivno, odnosno u slučaju cijena za fizička lica za pozive koji terminiraju u međunarodnim fiksnim mrežama gdje su od I do VII međunarodne zone cijene niže od 63,77% do 46,74% respektivno.

Kako bi se smanjile negativne percepcije korisnika na promjenu cijena usluga fiksne telefonije (posebno za kategorije lokalnog i međumjesnog saobraćaja) T-Com je ponudio dva tarifna paketa, Super paket i Mini paket, koji fizičkim licima nude niz povoljnosti. Super paket se odlikuje mjesečnom pretplatom od 5,1€ u koju je uključeno 1.000 besplatnih minuta u lokalnom saobraćaju u intervalu jeftine tarife (od 19-07h). Osim toga, korisniku je omogućeno da izabere jedan broj iz T-Com mreže prema kome će za sve razgovore imati 50% popusta. Mini paket

se odlikuje mjesečnom pretplatom od 2,6 €. Kod ovog paketa nema besplatnih minuta niti popusta na odabrani broj, a cijene svih kategorija saobraćaja su značajno veće u odnosu na standardnu ponudu.

Ovim rebalansom napravljen je korak dalje ka principu troškovno orjentisanih cijena usluga fiksne telefonije na kome se insistira kada konkurencija na nekom segmentu tržišta ne postoji ili je slabo razvijena (što je u ovom trenutku slučaj sa tržištem fiksne telefonije u Crnoj Gori). Takođe, rebalansom se ublažava do sada izraženi koncept "subvencioniranja" jedne kategorije saobraćaja (visoke cijene međunarodnih poziva i poziva prema mobilnim mrežama u korist niskih cijena lokalnih i međumjesnih poziva) i eliminiše favorizaciju jedne kategorije korisnika (duplo veće cijene usluga za pravna lica u odnosu na fizička).

Komparativna analiza visine prosječnih računa nakon sprovedenog rebalansa tarifa u odnosu na period prije rebalansa ukazuje da krajnji korisnici fiksne telefonije nijesu izloženi negativnim efektima rebalansa tarifa. Naime, prosječan račun u slučaju fizičkih lica je niži za 9,98%, a kod pravnih lica za 45,01% u poređenju sa njihovim iznosima prije primjene rebalansa tarifa. Objašnjenje leži u činjenici da je uvođenje besplatnih minuta razgovora i Super paketa imalo za rezultat da korisnici kontrolišu i nastoje da uravnoteže potrošnju.

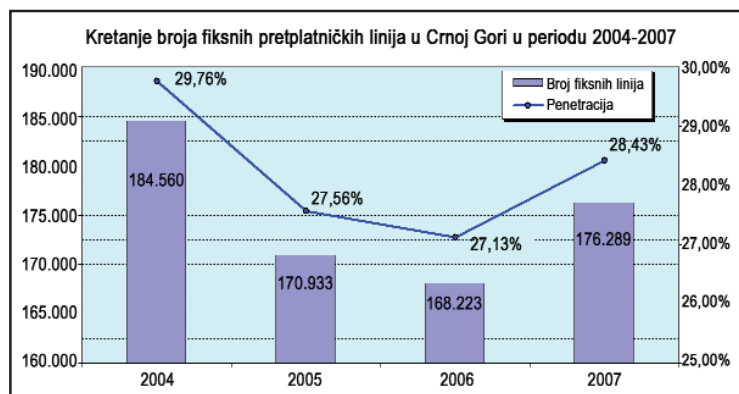
2.5. ANALIZA TRŽIŠTA

2.5.1. TRŽIŠTE FIKSNE TELEFONIJE

Pored Crnogorskog Telekoma, čiji je većinski vlasnik Mađar Telekom, od 2007. godine usluge fiksne telefonije pruža i M:Tel koji je u vlasništvu Telekoma Srbije i holandske firme Ogalar.

U 2007. godini broj fiksnih pretplatničkih linija iznosio je 176.289 od čega se 87,39% odnosilo na fizička lica, a 12,61% na pravna lica.

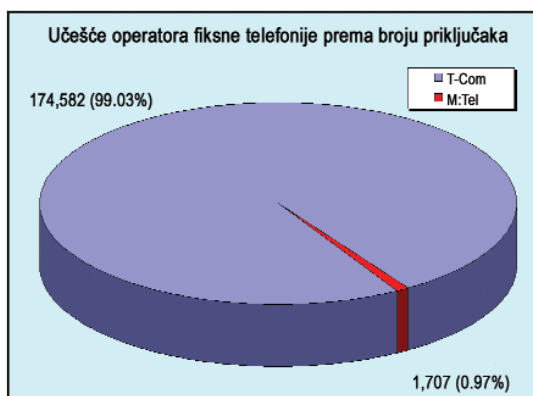
U poređenju sa 2006. godinom evidentiran je rast broja fiksnih pretplatničkih linija od 4,79%.

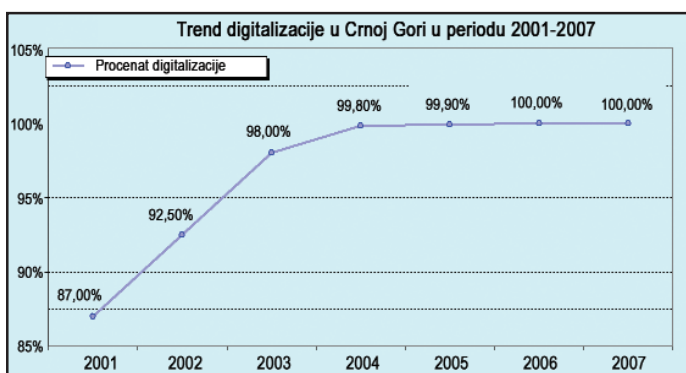
Od ovog broja priključaka fiksne telefonije, T-Com je imao 174.582, a M:Tel 1.707 ili procentualno T-Com 99,03%, a M:Tel 0,97%. Operator M:Tel us-

luge fiksne telefonije pruža putem Wi-Max mreže (dodijeljena numeracija 078), saglasno odredbama posebne licence.

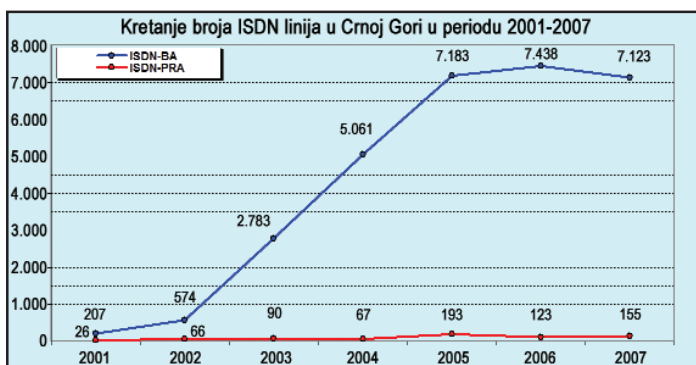

Stepen digitalizacije fiksnih priključaka u Crnoj Gori je već drugu godinu zaredom 100%, čime se naša država gledano po ovom kriterijumu nalazi u krugu razvijenih evropskih zemalja.

Ukupan broj ISDN priključaka na kraju 2007. godine je iznosio 7.278 (od čega 7.123 ISDN-BA i 155 ISDN-PRA), na osnovu čega se računa broj ISDN korisnika iznosio 18.896.

Ovaj broj je manji u odnosu na prethodnu godinu, što se može smatrati posljedicom prodora ADSL i WiMAX servisa na tržištu Crne Gore.

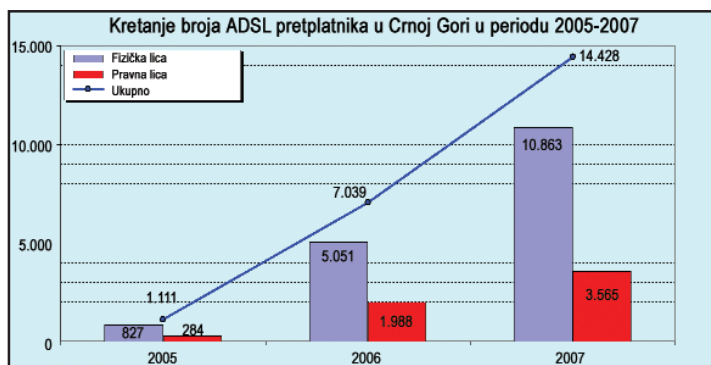

U 2007. godini je bilo 190.987 pretplatnika ili 8,64% više nego u istom periodu prošle godine. Ovaj broj pretplatnika fiksne telefonije odgovara penetraciji od 30,80%. Od ukupnog broja pretplatnika na kraju prošle godine, T-Com je imao 189.280 (ili procentualno 99,11%), a Mtel 1.707 pretplatnika (ili procentualno 0,89%).

Broj ADSL priključaka u 2007. godini iznosio je 14.428 što je više nego dvostruko u odnosu na prošlu godinu. Imajući u vidu da je T-Com počeo sa

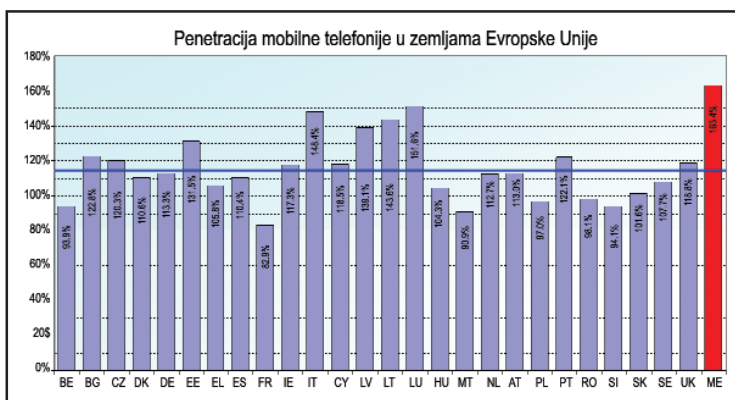
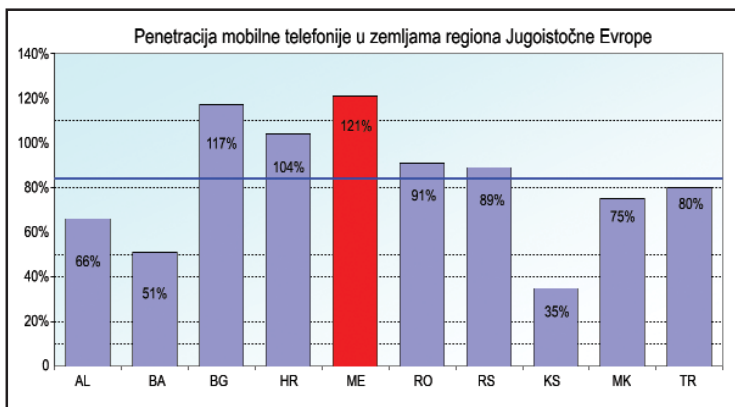

pružanjem ovog servisa 2005. godine, ovakav rast se može smatrati veoma dinamičnim. Od ovog broja priključaka 10.863 ili 75,29% se odnosi na fizička lica, a 3.565 ili 24,71% na pravna lica.

2.5.2. TRŽIŠTE MOBILNE TELEFONIJE

Tržište mobilne telefonije Crne Gore se tretira kao konkurentno tržište gdje egzistiraju tri telekomunikaciona operatora i to: ProMonte GSM, koje je 100% vlasništvo "Telenor Mobile Communications AS", najvećeg provajdera telekomunikacionih servisa u Norveškoj, T-Mobile koji je u vlasništvu Crnogorskog Telekomu i M:Tel koji je u vlasništvu Telekomu Srbije i holandske firme "Ogalar". Oblas mobilne telefonije je onaj segment telekomunikacionog sektora koji ostvaruje najdinamičniji razvoj. Crna Gora ima najveću stopu mobilne penetracije u regionu (prosjeak regiona 82,9%)¹, kao i u Evropi (prosjeak zemalja EU iznosio je 114,2%)².

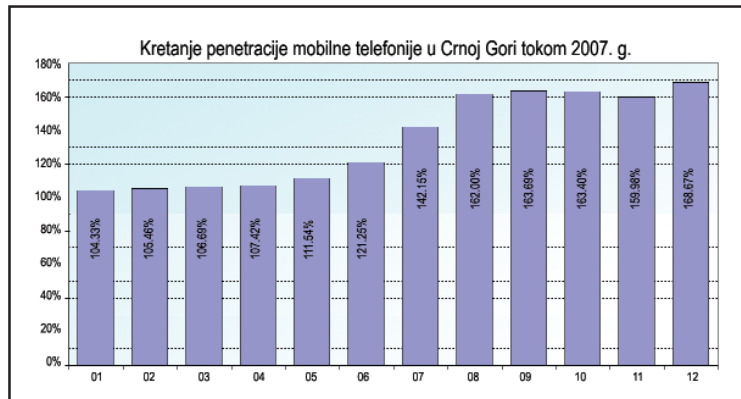

¹ Podaci se odnose na penetraciju u junu 2007. Izvor: Report 4, Supply of service in monitoring of Southeast Europe – telecommunications services sector and related aspects, Cullen international, Belgium

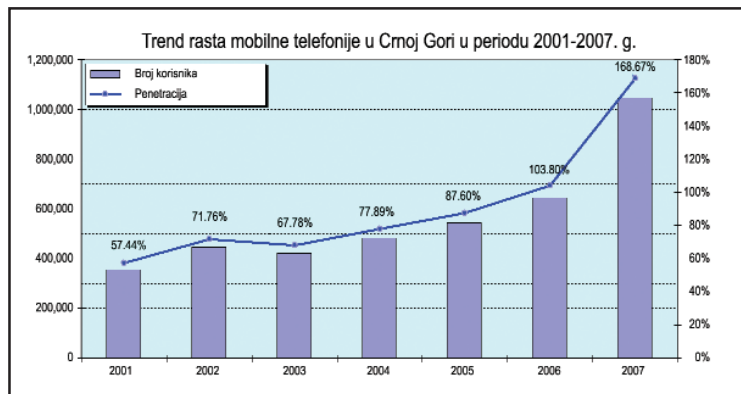
² Podaci se odnose na penetraciju u oktobru 2007. Izvor: 13th Report – European electronic communications Regulation and Markets 2007, EC (DG-INFOS), Brussels

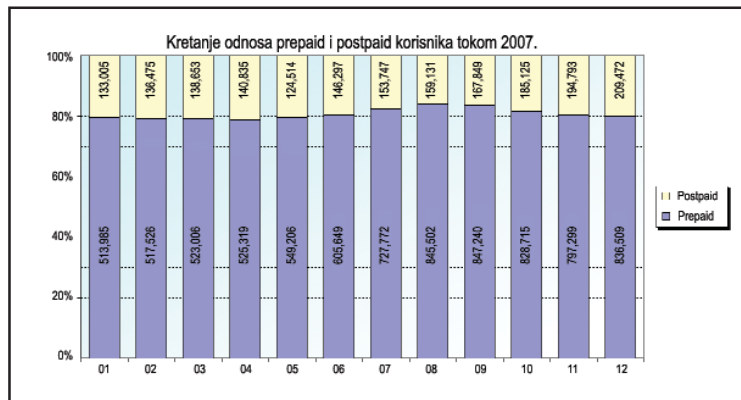
Penetracija mobilne telefonije u Crnoj Gori imala je trend rasta tokom svih dvanaest mjeseci 2007. godine, da bi na kraju godine dostigla rekordnih 168,67%.

Ukupan broj korisnika na kraju 2007. godine iznosio je 1.045.981 što odgovara penetraciji od 168,67%. U odnosu na isti period prošle godine, broj korisnika je uvećan za 62,50%.³

Protoku, 2007. godinu obilježio je ulazak trećeg mobilnog operatora – M:Tel-a što je dovelo do pojačane konkurencije na tržištu mobilne telefonije koja je dovela do novih usluga i nižih cijena. Konkurencija se ne reflektuje samo na cijene i raznovrsnost usluga koje operatori pružaju, već vodi i poboljšanju kvaliteta signala, pokrivenost teritorije i drugo. ProMonte GSM i T-Mobile signalom pokrivaju preko 99% naseljene teritorije, dok M:Tel pokriva 94 % naseljene teritorije. U strukturi korisnika mobilne telefonije dominantno je učešće prepaid korisnika koji su bitno doprinijeli povećanju ukupnog broja korisnika. Tokom čitave protekle godine odnos se kretao otprilike 80:20, pri čemu je tokom trajanja glavne turističke sezone (jun-avgust) rastao u korist prepaid korisnika, što je razumljivo ako se ima u obzir pretežna orijentacija turista prema prepaid načinu plaćanja. Prepaid korisnika je na kraju prošle godine bilo 836.509 ili 79,97%, dok je broj postpaid korisnika iznosio 209.472 ili 20,03%.

³ Za podatke o trendu rasta broja korisnika i penetracije mobilne telefonije uzeti su podaci iz posljednjeg mjeseca za odgovarajuću godinu. Izvor: Godišnji izvještaji Agencije za telekomunikacije (2003, 2004, 2005 i 2006)

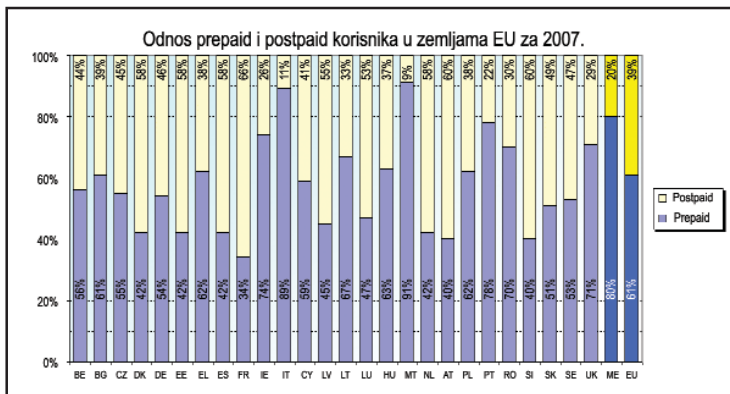
**AGENCIJA ZA TELEKOMUNIKACIJE
I POŠTANSKU DJELATNOST**

CRNA GORA
81000 Podgorica
Bulevar revolucije 1

Tel: +382 20 241 786
Fax: +382 20 241 805

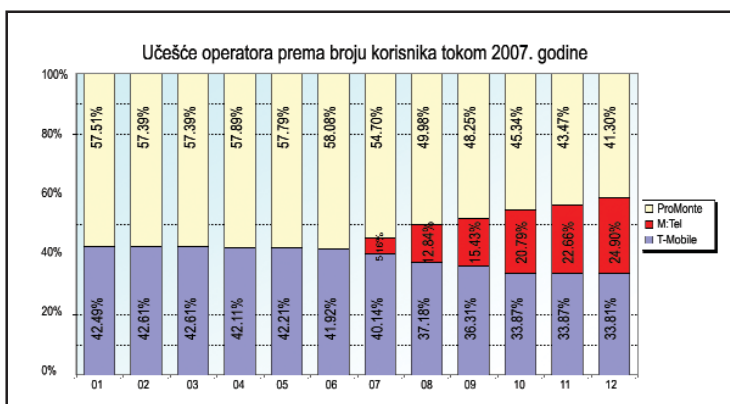
E-mail: agentel@cg.yu
Web: www.agentel.cg.yu

Na sljedećem grafiku prikazan je odnos prepaid i postpaid korisnika u zemljama Evropske unije⁴. Ovaj odnos je u Crnoj Gori pomjeren u korist prepaida, gledano u odnosu na prosjek EU, što nas svrstava među države sa izraženom turističkom privredom, kao što su Italija, Malta i Portugalija.

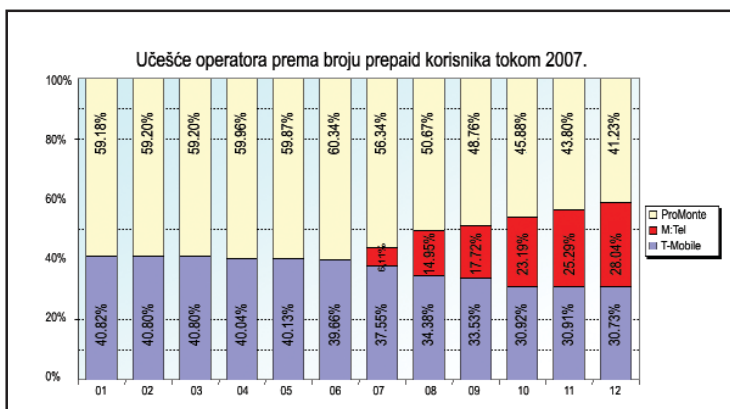

Tržišna pozicija operatora

Početakom rada trećeg mobilnog (jul 2007) počinje preraspodjela odnosa na tržištu Crne Gore, gledano prema ukupnom broju korisnika. U prvoj polovini godine dva operatora dijele tržište u odnosu otprilike 57:43. Druga polovina 2007 predstavlja tranzicioni period u kome dolazi do rasta učešća novog operatora, tako da je na kraju godine ProMonte imao 431.972 korisnika, T-Mobile 353.606, dok je M:Tel imao 260.403 korisnika (procentualno: ProMonte 41,30%, T-Mobile 33,81%, M:Tel 24,89%). Na grafiku tržišnog učešća mobilnih operatora u 2007. godini po mjesecima, gledano prema broju korisnika, uočljiv je trend rasta udjela novog operatora, M:Tel-a.

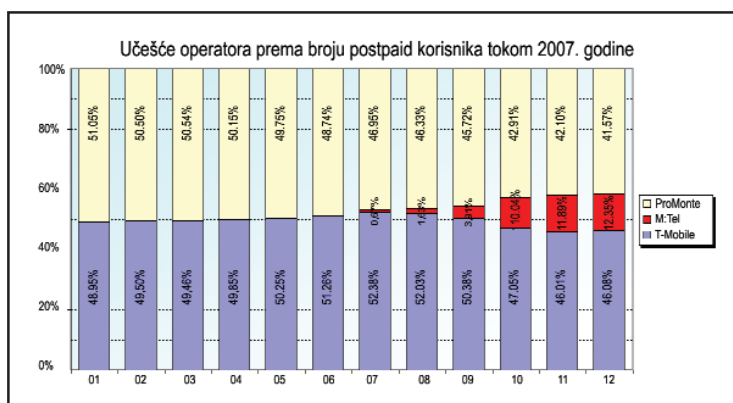

Od 836.509 prepaid korisnika, ProMonte je imao 344.893 ili 41,23%, T-Mobile 257.080 ili 30,73%, a M:Tel 234.536 ili 28,04%.

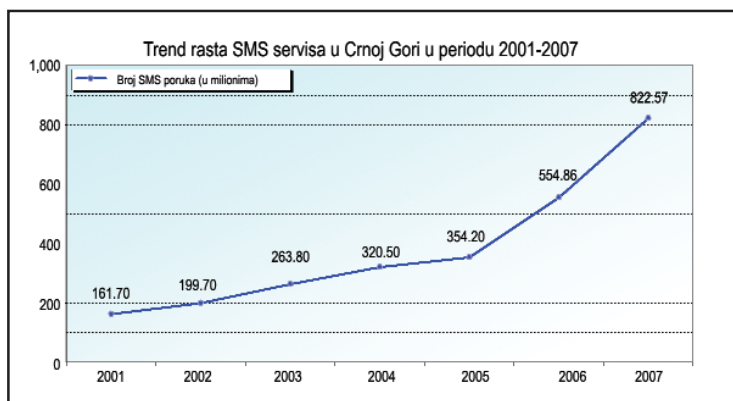
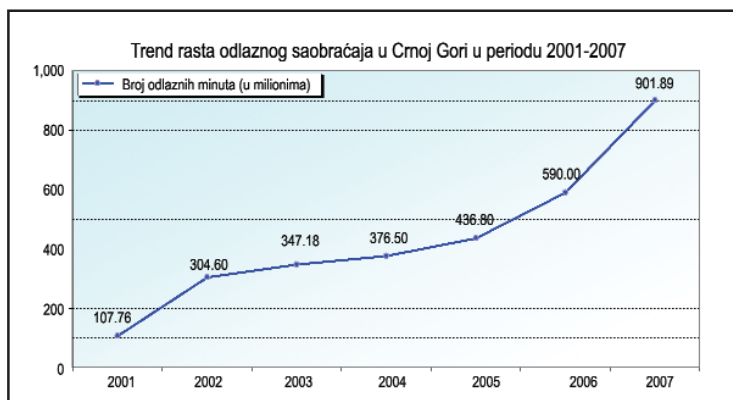
⁴ Podaci se odnose na odnos broja prepaid i postpaid korisnika za zemlje EU u oktobru 2007. Izvor: 13th Report – European electronic communications Regulation and Markets 2007, EC (DG-INFOS), Brussels

Kada su u pitanju postpaid pretplatnici, najveći broj imao je T-Mobile 96.526 ili 46,08%, ProMonte 87.079 ili 41,57% dok je M:Tel imao 25.867 postpaid pretplatnika ili 12,35%.

Obim i struktura saobraćaja

Porast broja korisnika u 2007, koji je naročito posljedica ulaska trećeg operatora mobilne telefonije na tržište Crne Gore, doprinjeo je porastu saobraćaja gledano prema broju ostvarenih odlaznih minuta razgovora, kao i prema broju ostvarenih odlaznih SMS poruka. Tokom 2007. korisnici sva tri crnogorska operatora mobilne telefonije ostvarila su 901.885.717 minuta odlaznih poziva, što je rast od 52,86% u odnosu na prethodnu godinu. Takođe, tokom 2007. registrovano je 822.573.919 odlaznih SMS poruka, što predstavlja rast od 48,25% u odnosu na 2006. godinu.

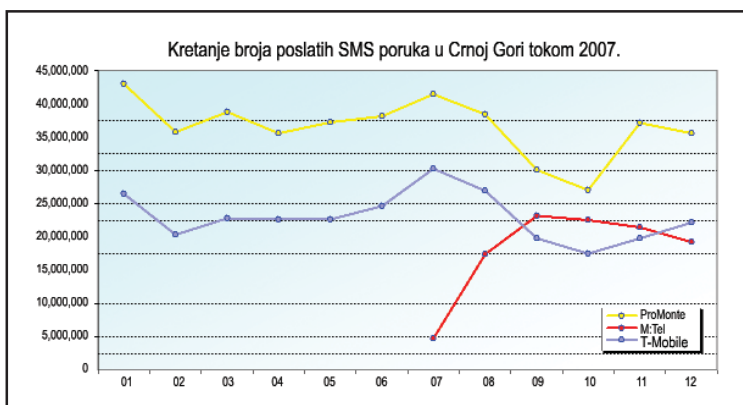
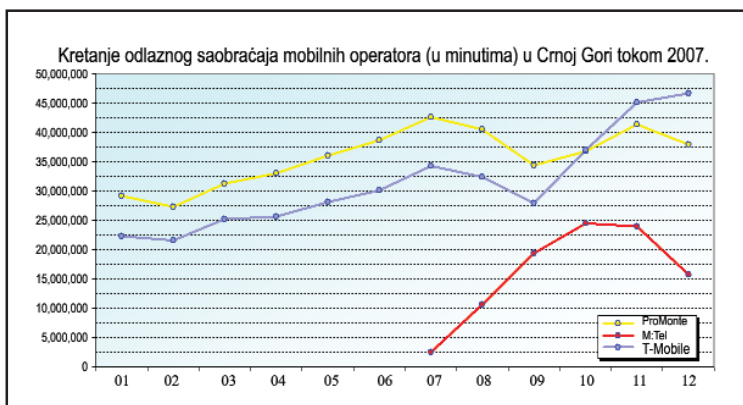

Podatak da je ukupan broj odlaznih minuta preko osam puta veći, a ukupan broj odlaznih SMS poruka preko pet puta veći u odnosu na 2001. godinu dovoljno govori o izuzetno velikom porastu usluga mobilne telefonije u Crnoj Gori, te da je naša država s razlogom u samom evropskom vrhu po razvoju tržišta ove vrste usluga.

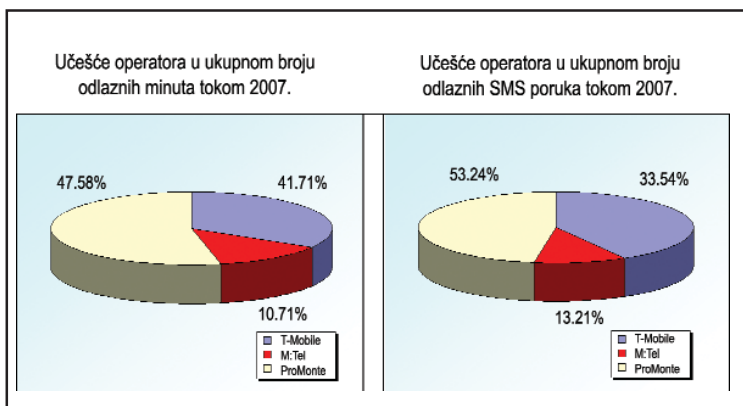

Imajući u vidu da se ulazak trećeg operatora poklopio sa početkom glavne turističke sezone, efekat njegovog ulaska na tržište se posebno odrazio na ostvareni saobraćaj.

Na porast obima ostvarenog odlaznog saobraćaja takođe su uticale razne promotivne akcije koje su operatori nudili tokom 2007 a koje su uključivale i do 100% popusta prema odabranim brojevima u mreži, odnosno određene pakete besplatnih odlaznih minuta i poruka. Na primjer, jedna ovakva kampanja koju je vodio T-Mobile tokom posljednja tri mjeseca 2007 uticala je na to da po ukupnom broju odlaznih minuta saobraćaja preuzme vodeću poziciju u Crnoj Gori.

Na osnovu ukupnog broja odlaznih minuta i ukupnog broja odlaznih SMS poruka ostvarenog od strane svojih korisnika, vidi se da odnos snaga između operatora odgovara njihovom tržišnom učešću, gledano po broju korisnika. Najveći odlazni saobraćaj tokom 2007. godine ostvario je ProMonte (47,58% minuta, tj. 53,24% poruka), slijedi T-Mobile (41,71% minuta, tj. 33,54% poruka), dok je na trećem mjestu M:Tel (10,71% minuta, tj. 13,21% poruka).

2.5.3. ANALIZA TRŽIŠTA USLUGA JAVNIH TELEFONSKIH GOVORNICA

Tokom 2007. godine, kao i prethodnih godina, na teritoriji Crne Gore usluge javnih telefonskih govornica su pružala tri licencirana operatora:

- Pošta Crne Gore d.o.o. Podgorica, osnovana 31. 12. 1998. odlukom o podjeli JP PTT saobraćaja Crne Gore na Poštu Crne Gore d.o.o. i Telekom Crne Gore a.d. i koja se nalazi u vlasništvu države (100%).
- Halocard d.o.o. Podgorica, osnovan 17. 11. 1999. pod imenom Montenegro Card d.o.o. Podgorica, sa vlasničkom strukturom: Telekom Crne Gore a.d (51%), Hellascom A.E. Atina (40%) i Jugoimport Mont d.o.o. (9%). Tokom 2007. godine u tri navrata je promijenjena vlasnička struktura ovog operatora. Prvi put, kada je Crnogorski Telekom svojih 51% vlasništva u ovom operatoru prodao manjinskom partneru Jugoimport Montu, drugi put kada je Jugoimport Mont prodao svojih novonastalih 60% vlasništva privatnom preduzeću Maresco d.o.o. i treći put kada je Hellascom A.E. Atina prodao svojih 40% istom privatnom preduzeću, tako da ovaj operator od kraja 2007. posluje pod novim imenom, i kao privredno društvo sa privatnim kapitalom (100%).
- Bristol d.o.o. Herceg Novi, osnovan 30. 07. 2003. privredno društvo sa privatnim kapitalom (100%). Kao i prethodna dva, i ovaj operator pruža usluge javnih telefonskih govornica saglasno odredbama posebne licence, ali za razliku od ostalih operatora orijentisan je isključivo na teritoriju opštine Herceg Novi.

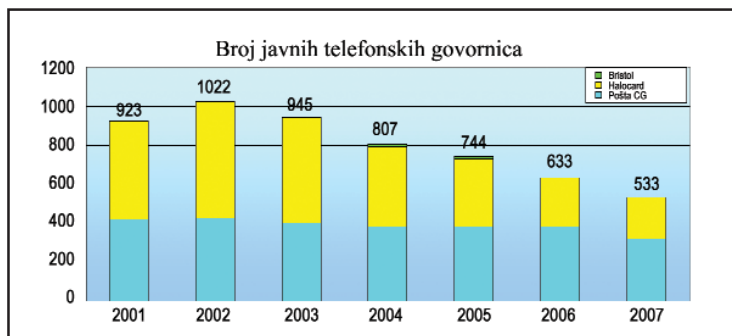
Zajednička karakteristika sva tri operatora je da za pružanje svojih usluga koriste fiksnu mrežu Crnogorskog Telekoma, odnosno imaju interkonekciju sa javnim telekomunikacionim operatorom.

Broj javnih telefonskih govornica

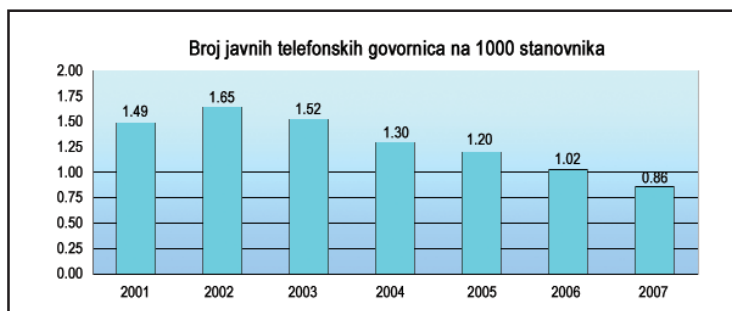
Broj instaliranih javnih govornica je varirao tokom godine, zavisno od obima ostvarenog saobraćaja, potreba iskazanih od strane građana i turista, lokalnih organa, kao i zain-

teresovanih privrednih subjekata. Kod svih operatora je primjetno povećanje broja telefonskih govornica za vrijeme trajanja turističke sezone, kako bi se zadovoljile potrebe povećanog broja turista. U vezi sa tim, podaci koji su korišćeni u ovom izvještaju se odnose na maksimalan broj govornica koji je tokom godine svaki od operatora imao u funkciji⁵.

Posmatrajući ukupan broj instaliranih javnih telefonskih govornica na teritoriji Crne Gore, vidi se da pružanje ovog servisa ima silazni trend, što je posljedica sve veće orijentacije građana, privrede i turista ka mobilnoj telefoniji. Ovo je posebno došlo do izražaja tokom 2007, kada je na crnogorsko tržište ušao treći operator mobilne telefonije.

Na bazi ukupnog broja javnih telefonskih govornica svih operatora dobija se penetracija ovog servisa od 0,86 javnih telefonskih govornica na 1.000 stanovnika za 2007.

Obim saobraćaja

Pošta Crne Gore i Bristol koriste postpaid način naplate svojih servisa. Ukupna cijena usluge sastoji se iz dvije komponente. Prvu čine utrošeni impulsi, koji se naplaćuju po tarifi Telekoma Crne Gore za pravna lica, dok drugu čine manipulativni troškovi za svaki obavljeni poziv, u visini deset startnih impulsa, po istoj tarifi. Halocard koristi prepaid sistem, koji u zavisnosti od ostvarenog poziva umanjuje ukupan broj impulsa na kartici. Svaki od upotrebljenih načina ima svoje prednosti i mane, a na korisnicima je da zavisno od svojih potreba i afiniteta odaberu jedan od njih, odnosno nekog od operatora.

Podaci o ostvarenom saobraćaju su dati u sljedećoj tabeli⁶:

⁵ Izvor: Godišnji izvještaji Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost, 2001-2006

⁶ Kao obračunska jedinica svih operatora se koristi telefonski impuls. Iako je Crnogorski Telekom, sa kojim svi operatori javnih telefonskih govornica ostvaruju interkonekciju, uveo minut kao obračunsku jedinicu, radi uporedivosti podataka za pojedine godine podaci su dati u impulsima. Izvor: Godišnji izvještaji ATPCG, 2001-2006

⁷ Prema podacima dostavljenim iz Pošte Crne Gore tačan broj impulsa u 2007 se može odrediti samo za period januar-avgust i iznosi 69.039.595 impulsa. Za ostali dio 2007 ovaj podatak nije poznat usljed postojanja razlike u obračunu između Crnogorskog Telekoma i Pošte Crne Gore, tako da podatak 86.241.941 predstavlja zbir ostvarenih impulsa za prvih osam mjeseci i procijenjenog broja impulsa za preostale mjesece (na osnovu trenda iz prvih osam mjeseci).

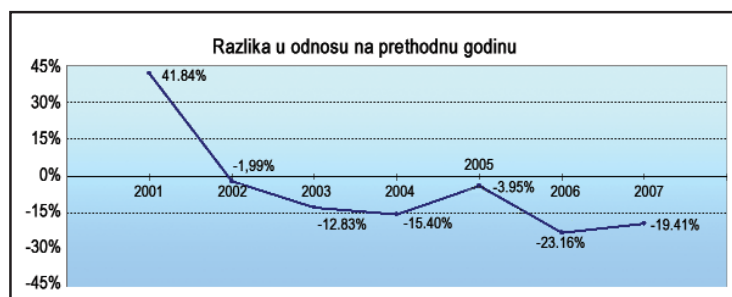
Operator	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Pošta CG	136.241.600	166.480.050	169.853.551	150.422.640	130.049.000	131.685.000	117.917.760	86.241.941 ⁷
Halocard	14,880,162	47,873,212	40,232,286	32,708,254	21,528,806	15,773,399	9,020,216	5,762,870
Bristol	0	0	0	0	3,350,444	1,350,000	650,000	150,000
Ukupno	151,121,762	214,353,262	210,085,837	183,130,894	154,928,250	148,808,399	127,587,976	92,154,811

I tokom 2007 godine je zabilježeno opadanje ukupnog obima saobraćaja kod sva tri operatora. Kao i prethodnih godina, najveći obim ovih usluga se pruža u ljetnjim mjesecima, odnosno tokom ljetnje turističke sezone, kada su ove usluge veoma korišćene od strane turista.

U 2007 godini svi operatori su zabilježili pad obima pruženih usluga u odnosu na prethodnu godinu. Pošta Crne Gore je ostvarila 86.241.941 impulsa (prema procjeni), što odgovara padu od 17,61%. Halocard je ostvario 5.762.870 impulsa, što odgovara padu od 36,11%. Konačno, Bristol je ostvario 150.000 impulsa, što odgovara padu od 76,92%.

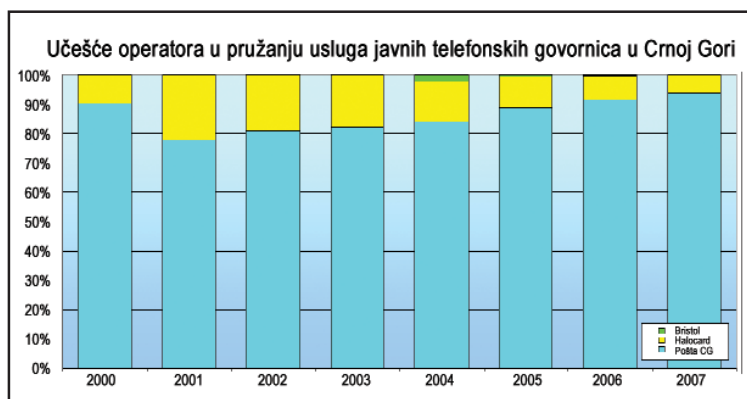
Ukupan broj ostvarenih impulsa sva tri operatora je pao za 19,41% u odnosu na 2006.

Tržišno učešće operatora

Primjećuje se da je Pošta Crne Gore dominantni operator na tržištu ove vrste usluga u Crnoj Gori, sa tržišnim učešćem preko 90%. Ovo je bio slučaj i poslednjih godina, izuzimajući period 2001-2003. U tom periodu Halocard (tada Montenegro Card) je imao veći udio na tržištu, tako da se udio Pošte Crne Gore tada kretao oko 80%. Tržišni udio Bristola je poslednjih godina zanemarljiv⁸.

⁸ Učešće operatora na tržištu je na bazi ostvarenog saobraćaja. Ukoliko bi obim ostvarenih usluga javne telefonije mjerili ostvarenim prihodima, odnos bi bio drugačiji. Recimo, prema podacima iz Godišnjeg izvještaja Agencije za telekomunikacije za 2001, ostvareni prihod Pošte Crne Gore po osnovu pružanja ovih usluga iznosio je 3.329.601 DEM, dok je tadašnji Montenegro Card ostvario 1.756.489 DEM. Ovo odgovara odnosu 65,47% prema 34,53%.

2.5.4. ANALIZA TRŽIŠTA INTERNET SERVISIA

Na tržištu telekomunikacija, u dijelu Internet servisa, tokom 2007. godine ušli su operatori mobilne telefonije M:Tel, ProMonte i T-Mobile, koji će koristiti 3G i WiMAX tehnologiju za pružanje servisa. Takođe licence su dobili i operatori kablovski distributivnih sistema, Broadband Montenegro koji će koristi WiMAX tehnologiju, dok će PTT Inženjering koristiti svoj postojeći kablovski distributivni sistem. M:Tel je sa komercijalnim pružanjem usluga, putem WiMAX-a počeo u oktobru 2007. godine. MNNews je naslijedio infrastrukturu Infomonta, i proširio svoju licencu tako da može koristiti licencirane frekvencije za pružanje svojih servisa.

Sa početkom rada M:Tel-a povećana je konkurencija u oblasti širokopolasnog pristupa i oblasti veleprodaje Interneta. Internet Crne Gore je i dalje dominantan na tržištu Internet servisa putem dial-up-a, dok je Crnogorski Telekom dominantan u oblasti širokopolasnog pristupa. Povećan je kapacitet prema Internet kičmi, tako da Crnogorski Telekom ima kapacitete od 1GE prema T-Com Hrvatske i 3x155Mbps prema Telekomu Srbija, dok Mtel ima kapacitet od 1x155Mbps prema Telekomu Srbija.

U 2007. godine nije bilo promjena u dial-up ponudi, dok se su najveće promjene desile u ponudi širokopolasnog

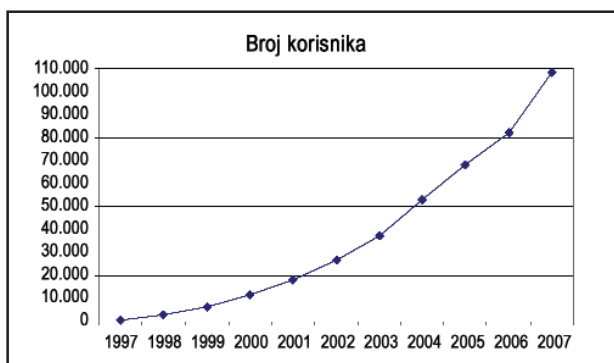
pristupa. Crnogorski Telekom je restrukturirao svoju ADSL ponudu, prvi put od uspostavljanja ovog servisa, tako da su uvedeni novi paketi, povećana je brzina i promjenjena je dozvoljena količina mjesečnog saobraćaja, a cijene za pravna lica su drastično smanjene, čak u nekim slučajevima tri puta, a i prvi put su uvedeni paketi bez ograničenja u mjesečnom saobraćaju. Svi paketi koje nudi M:Tel su bez ograničenja mjesečnog saobraćaja. Može se reći da sada korisnici imaju izbora, jer se nude različiti paketi, sa različitim brzinama i mjesečnom količinom saobraćaja, kao i primjenjenom tehnologijom. M:Tel je ponudio i znatno niže cijene veleprodaje Interneta, tako da se i manji Internet servis provajderi napokom po pristupačnim cijenama mogu konektovati na Internet kičmu, što bi im omogućilo profitabilan rad. Povećan je broj bežičnih pristupnih tačaka Interneta Crne Gore, tako da sada imaju 21 bežičnu pristupnu tačku u pet crnogorskih gradova, dok je MontSky postavio 8 bežičnih pristupnih tačaka. T-Com (Crnogorski telekom i Internet Crna Gora) ima ukupno 95.816 registrovanih korisnika bez obzira na način pristupa, MontSky 10.500 korisnika, M:Tel ima 1.707 korisnika, dok MNNews ima 380 korisnika.

U sljedećoj tabeli dati su osnovni podaci o Internet servis provajderima koji su počeli sa radom.

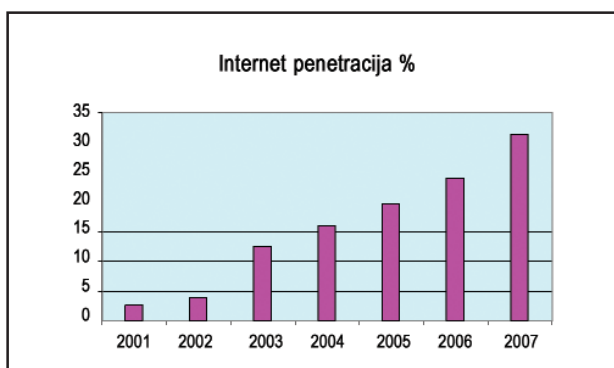
	Internet Crne Gore	Crnogorski Telekom	MontSky	MNNews	M:Tel
Početak rada	1997	2005	2003	2006	2007
Pristup Internet kičmi	2x155Mbps	1Gbps + 3x155Mbps	2Mbps	10Mbps	1x155Mbps
Broj pristupnih linija	1650		64	-	
Broj pristupnih tačaka (POP)	12		1	-	
Bežične pristupne tačke	21		8	2	15
Negeografski broj	9802		9830		-
Negeografski broj post paid	9803		-		-

Broj dial-up pretplatnika Interneta Crne Gore se povećao za 13,25% u odnosu na prošlu godinu i iznosi 81.157, dok je broj pretplatnika MontSky ostao isti i iznosi 10.500. Broj registrovanih korisnika bez obzira na način pristupa je 108.403, što je povećanje od 31,91% u odnosu na 2006. godinu. Na sljedećem grafiku je dat ukupan broj registrovanih korisnika bez obzira na način pristupa.

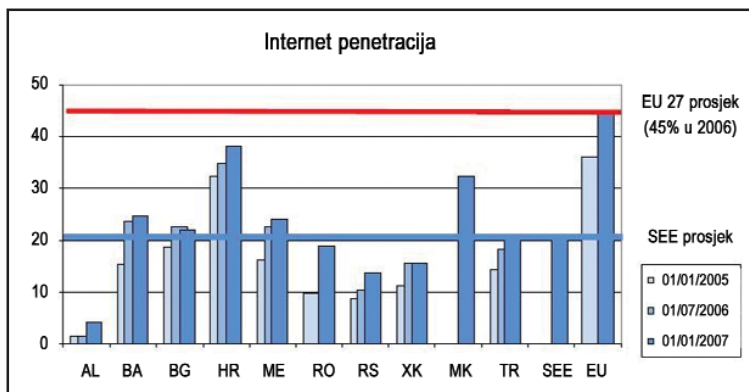

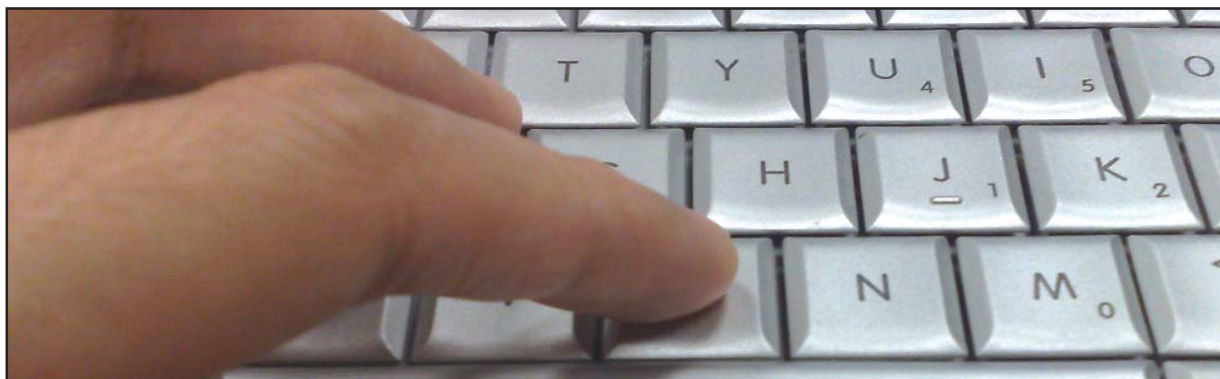
Uzimajući u obzir da isti korisnički nalog koristi veće korisnika, kao i korisnike koji imaju širokopolasni pristup, procijenjeno je da u Crnoj Gori ima oko 195.000 korisnika Interneta. Procijenjena penetracija je 31,5%, što je povećanje od 7,6% u odnosu na 2006. godinu. Sljedeći grafik sadrži pregled Internet penetracije u posljednjih nekoliko godina.

Komparativna analiza stope Internet penetracije u Crnoj Gori sa referentnim pokazateljem u državama Jugoistočne Evrope i prosjeka u zemljama Evropske unije data je na sljedećem grafiku (podaci od 01. 01. 2007. godine).

Iz prethodnog grafika se vidi da smo iznad prosjeka zemalja jugoistočne Evrope, ali da i dalje zaostajemo za prosjekom zemalja EU. Povećanje penetracije od 7,6% u 2007. godini oharbruje, kao i ulazak novih pružalaca servisa, tako da se očekuje da se ovaj trend i dalje nastavi.

2.5.5. ANALIZA TRŽIŠTA ŠIROKOPOJASNIH SERISA

Agencija je 2007. godine dodijelila 4 licence za pružanje javnih telekomunikacionih servisa putem fiksnog bežičnog pristupa. Licence su dodijeljene M:Tel-u, BroadBand Montenegro-u, T-Mobile i ProMonte-u. Svi su se opredjelili za primjenu WiMAX tehnologije.

U oktobru 2007. M:Tel je počeo sa pružanjem servisa putem WiMAX tehnologije, i korisnicima je ponudio usluge fiksne telefonije i pristupa Internetu. M:Tel nudi pakete sa različitim brzinama, od 256 kbps do 2048 kbps i sa neograničenim mjesečnim saobraćajem. Tako je praktično po prvi put uvedena konkurencija na tržištu širokopojasnog pristupa Internetu. Korisnički uređaji se dobijaju bez naknade uz potpisivanje ugovora na jednu ili dvije godine, i tako su i formirane i cijene u zavisnosti od trajanja ugovora.

Na kraju 2007. godine M:Tel je imao 1.707 korisnika i nudio je servise u Podgorici i Cetinju. Instalirao je 15 baznih stanica sa 33 sektora u pet gradova u Crnoj Gori.

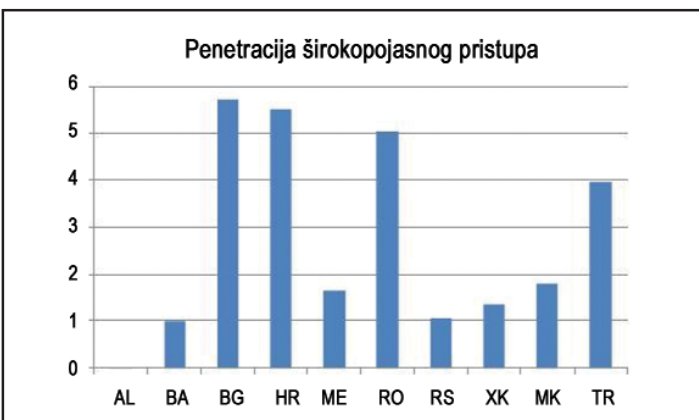
Takođe, ponudio je i usluge veleprodaje Interneta drugim Internet servis provajderima kao i simetričnog pristupa Internetu za poslovne korisnike. Kapacitet prema Internet kičmi je 155 Mbps ka Telekomu Srbija.

Takođe, Agencija je dodijelila i tri 3G licence, dvije postojećim operatorima T-Mobile i ProMonte, a treću novom učesniku na tržištu M:Tel-u. Korisnici ProMonte-a i T-Mobilea će pored dosadašnjeg pristupa Internetu putem GPRS i EDGE, moći da koriste UMTS koji će im omogućiti brzine i do 3,6Mbps. Cijene pristupa preko UMTS su, za sada, iste kao i preko EDGE, ali je za očekivati da će ponuditi različite pakete.

I dalje je najveći broj korisnika ADSL servisa, i njihov se broj povećao sa 6.639 na kraju 2006. godine na 14.428 na kraju 2007. godine od čega su 10.863 privatni korisnici a 3.565 poslovni korisnici. Crnogorski Telekom je izvršio inoviranje svoje ADSL ponude, tako da su povećane brzine i uveden neograničen mjesečni saobraćaj. Poslije ispitivanja potreba korisnika uvedeni su novi paketi. Cijene za poslovne korisnike su smanjene i do tri puta a ujedno je povećana brzina i mjesečni saobraćaj. Mogućnost korišćenja ADSL ima 85% korisnika fiksne telefonije. Kapacitet prema Internet kičmi je 1GE prema T-Com Hrvatske i 3x155 Mbps prema Telekomu Srbija.

MNNews je nasljednik Infomonta, i oni su ostali na nivou od prošle godine sa 22 iznajmljene linije, stim što imaju i testne korisnike na 2,4GHz, i ukupan broj korisnika je 380.

Internet Crne Gore je povećao broj iznajmljenih linija sa 136 na 167, a cijene su ostale nepromjenjene. Broj bežičnih pristupnih tačaka za pristup Internetu korišćenjem nelicenciranih radio-frekvencijskih opsega je porastao na 21 u pet gradova.

Kao što se vidi iz prethodnog teksta u Crnoj Gori su zastupljene sve tehnologije za širokopojasni pristup, osim kablovske, čija upotreba se očekuje tokom 2008. godine. Penetracija je i dalje niska oko 2,6%, ali se očekuje dalji rast s obzirom na ulaganja u ovom sektoru.

Komparativna analiza stope Internet penetracije - širokopojasni pristup, u državama Jugoistočne Evrope, na početku 2007. godine je data na sljedećem grafiku.

3. UPRAVLJANJE RADIO- FREKVENCIJSKIM SPEKTROM

Radio-frekvencijski spektar (u daljem tekstu RFS) je ograničeni prirodni resurs. Shodno Zakonu o telekomunikacijama, RFS-om u Crnoj Gori upravlja Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost u skladu sa Planom namjene radio-frekvencija, koji je, podsećamo, na predlog ove Agencije usvojila Vlada Crne Gore u prvom kvartalu 2005. godine. Planom namjene radio-frekvencija u Crnoj Gori definišu se radio-frekvencije namijenjene za pojedinačne servise, kao i osnovni uslovi korišćenja RFS-a. Zakonom je takođe propisano da se radio-frekvencije koriste na osnovu posebne licence za radio-frekvencije koju izdaje ova Agencija.

Tokom 2007. godine u oblasti upravljanja radio-frekvencijskim spektrom nastavljene su aktivnosti na implementaciji Sistema monitoringa RFS-a koji će omogućiti mjerenje tehničkih parametara radio emisija i praćenje njihove usaglašenosti sa važećim propisima, izdatim licencama i dozvolama, kao i identifikaciju i lociranje nelegalnih radio emisija i izvora štetnih smetnji. Rezultati mjerenja dobijeni tokom monitoringa RFS-a su od značaja za planiranje i racionalno korišćenje raspoloživog RFS-a, kao i koordinaciju radio-frekvencija sa susjednim državama.

U toku 2007. godine izdato je ukupno 46 licenci, od čega se njih 34 odnosilo na korišćenje radio-frekvencijskog spektra. Takođe, u ovom periodu su izdate i: 4 licence za projektovanje (pravnim licima) i 27 ovlašćenja za projektovanje (fizičkim licima). Izdato je ukupno 1.798 dozvola za radio stanice.

U posljednjem kvartalu 2007. godine u Ženevi je održana Svjetska konferencija o radiokomunikacijama, na kojoj je učestvovala i delegacija Crne Gore imanovana od strane Vlade Crne Gore. Učešće delegacije je bilo značajno naročito zbog toga što je ovo bila prva konferencija koja je održana nakon sticanja nezavisnosti i državnog suvereniteta Crne Gore, pa je bilo značajno podnijeti odgovarajuće kontribucije u cilju izmjene Međunarodnog pravilnika o radiokomunikacijama, kao i implementaciji odluka Konferencije u naš regulatorni sistem.

3.1. IMPLEMENTACIJA SISTEMA MONITORINGA I KONTROLE RF SPEKTRA

Početak 2007. godine je završen i usvojen Glavni projekat za objekat GKMC-a na Dajbabskoj gori u Podgorici.

U 2007. godini nastavljene su aktivnosti na sprovođenju administrativnih poslova vezanih za izgradnju objekata Glavnog kontrolno-mjernog centra (u daljem tekstu GKMC) na Dajbabskoj gori u Podgorici, Regionalne kontrolno-mjerne stanice (u daljem tekstu RKMC) na Crnom rtu kod Bara i Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice (u daljem tekstu DUKMS) na Vijencu kod Pljevalja.

Administrativni poslovi su se ticali dobijanja potrebnih saglasnosti i dozvola za izgradnju objekata u okviru Sistema za monitoring RF spektra, kao i rješavanje imovinsko-pravnih odnosa za zemljište na kojem se planira izgradnja objekata GKMC-a, RKMC-a i DUKMS-e.

Aktivnosti na izgradnji GKMC-a na Dajbabskoj gori kod Podgorice

Potrebna dokumentacija za dobijanje građevinske dozvole za izgradnju GKMC-a je podnijeta nadležnom Ministarstvu za ekonomski razvoj Crne Gore 25. 07. 2007. godine, a dozvola je izdata 18. 10. 2007. godine.

Početak maja mjeseca je raspisan tender za izbor izvođača radova na izgradnji objekta GKMC-a sa pristupnom saobraćajnicom. Kao najpovoljnija ponuda je ocijenjena i jedino pristigla ponuda preduzeća BAS d.o.o iz Nikšića, sa kojim je i potpisan Ugovor o građenju objekta GKMC-a i pristupne saobraćajnice sa infrastrukturnim priključcima, dana 12. 07. 2007. godine.

Izvođač se ovim Ugovorom obavezao da u roku od 9 mjeseci nakon uvođenja u posao završi izgradnju za ukupnu cijenu od 2.205.489,93 €. Pošto je izgradnja puta prolongirana zbog nekih izmjena uzrokovanih odronjavanjem zemljišta i izmještanjem početne pozicije puta radi lakšeg savladavanja uspona, radovi na samom objektu GKMC-a su počeli 15. 02. 2008. godine i izvođač radova se obavezao da će izgradnju objekta GKMC završiti za 8 mjeseci, tj do 15. 10. 2008. godine.

Aktivnosti na izgradnji RKMC-a na Crnom rtu kod Bara

Kada je u pitanju objekat RKMC-a na Crnom rtu, u toku 2007. godine izvršena je revizija Glavnog projekta. Nakon podnošenja zahtjeva za dobijanje građevinske dozvole za izgradnju RKMC-a nadležnom Ministarstvu za ekonomski

razvoj Crne Gore dana 25. jula 2007. godine, isto je izdalo građevinsku dozvolu dana 05. 02. 2008. godine.

Na tenderu za izbor izvođača radova na izgradnji objekta RKMC-a raspisanom dana 05. 05. 2007. godine, prijavila su se dva izvođača. Ugovor o građenju objekta RKMC-a je potpisan dana 18. 07. 2007. godine. Izvođač se ovim Ugovorom obavezao da u roku od 60 dana nakon uvođenja u posao završi izgradnju za ukupnu cijenu od 132.598,25€.

Aktivnosti na izgradnji DUKMS-e na lokaciji Vijenac u Pljevljima

Što se tiče aktivnosti oko izgradnje DUKMS-e na lokaciji Vijenac kod Pljevalja potpisan je Ugovor o zakupu zemljišta sa Opštinom Pljevlja dana

06. 03. 2007. godine.

Kada je u pitanju DUKMS od nadležnog Ministarstva za ekonomski razvoj Crne Gore je dobijeno Rješenje o lokaciji sa urbanističko-tehničkim uslovima, dok su Uslovi za izradu tehničke dokumentacije dobijeni od Elektro distribucije Pljevlja.

Nakon izrade tipskih projekata za objekat DUKMS, koji će biti kontejnerskog tipa, i antenskog stuba, od nadležnog Ministarstva ekonomije će biti tražena građevinska dozvola, nakon čega će se pristupiti izgradnji, a potom i stavljanje u rad opreme i uređaja za monitoring RF spektra.

3.2. MONITORING RF SPEKTRA U 2007. GODINI

Realizacija crnogorskog sistema za monitoring RFS-a je otpočela kompletiranjem mobilne kontrolno-mjerne (MKMS-e) polovinom 2006. godine, s obzirom da je njome moguće vršiti monitoring RF spektra na svakoj vozilom dostupnoj lokaciji u Crnoj Gori.

MKMS-a je opremljena monitoring opremom renomiranog njemačkog proizvođača - Rohde & Schwarz za monitoring RF spektra u opsegu od 9 kHz do 3 GHz. Ova oprema podrazumijeva monitoring prijemnik za opseg od 9 kHz do 3 GHz i antenski sistem od 5 antena (tri omnidirektivne i dvije direktivne) koji pokriva opseg od 10kHz do 3GHz. Antenski sistem čine omnidirektivne antene:

- HE010 za RF opseg od 10 kHz do 80 MHz,
- HE309 za RF opseg od 20 MHz do 1 300 MHz,
- HF902 za RF opseg od 1 GHz do 3 GHz,

i direktivne antene:

- HL033 za RF opseg od 80 MHz do 2 000 MHz,
- HL040 za RF opseg od 400 MHz do 3 000 MHz.

Osim navedene opreme, u okviru MKMS-e postoji i prenosni monitoring prijemnik EB200 istog proizvođača za frekvencijski opseg od 10 kHz do 3 000 MHz sa svojim pratećim antenski setom koga čine 4 antenska modula.

Kampanja redovnog monitoringa RF spektra korišćenjem MKMS-e za 2007. godinu je podrazumijevala 48 izlazaka na teren, tj. u I kvartalu 7, u II kvartalu 20, u III kvartalu 13 i u IV kvartalu 8.

Osim redovnog, obavljan je i vanredni monitoring RF spektra iniciran posebnim zahtjevima za utvrđivanje vrste i uzročnika štetnih smetnji, a što se uglavnom odnosilo na ugrožavanje bezbjednosti vazdušne plovidbe, kao i utvrđi-

vanja otpočinjanja pružanja servisa treće generacije od strane 3G operatora u Crnoj Gori.

Tokom 2007. godine bila su tri vanredna monitoringa RF spektra korišćenjem MKMS-e. Osim MKMS-e, za potrebe vanrednog monitoringa korišćen je i prenosni prijemnik sa pripadajućim antenskim setom i to za potrebe utvrđivanja izvora ometanja rada pojedinih funkcionalnih radio mreža, kada su zaposleni u monitoringu RF spektra pružali tehničku podršku radu republičke inspekcije za telekomunikacije

3.3. PROCEDURE I AKTIVNOSTI NA IZDAVANJU LICENCI

Zakonom o telekomunikacijama je propisano da se ne može graditi, posjedovati ili eksploatirati telekomunikaciona mreža i pružati ili omogućavati telekomunikacioni servis ako Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost ne izda odgovarajuću licencu u skladu sa odredbama ovog zakona. Zakonom o poštanskim uslugama u nadležnosti Agencije je između ostalog izdavanje licenci i rješenja za obavljanje poštanskih usluga u skladu sa ovim zakonom.

Agencija je propisala Pravilnik o načinu izdavanja i registru opštih i posebnih licenci⁹ kojim su propisani tipovi licenci i način njihovog izdavanja. Odredbama Pravilnika definisana su dva tipa licenci. Posebna licenca izdaje se pravnom ili fizičkom licu za pristup ograničenim resursima ili u

slučajevima gdje operator podložan posebnim obavezama ili uživa posebna prava. Opšta licenca izdaje se pravnom ili fizičkom licu za obavljanje onih telekomunikacionih djelatnosti za koje se ne traži posebna licenca, kao i za izgradnju telekomunikacionih mreža i telekomunikacione opreme u skladu sa propisima Agencije.

U 2007. godini Agencija je izdala ukupno 46 licenci i to: 41 posebnu, 2 opšte i 3 poštanske licence.

Kada je riječ o posebnim licencama Agencija je izdala: 2 licence za građenje, posjedovanje i eksploataciju mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa IMT-2000/UMTS standardom (3G), 1 posebnu licencu za građenje, posjedovanje i eksploataciju mobilne javne telekomunikacione mreže i pružanje mobilnih javnih telekomunikacionih servisa u skladu sa GSM/DCS1800 i IMT2000/UMTS standardima (2G/3G), 27 posebnih licenci za funkcionalnu radio mrežu i korišćenje radio-frekvencija za potrebe sopstvene djelatnosti, 5 posebnih licenci za pružanje javnog servisa prenosa govora preko mreža

baziranih na internet protokolu (VoIP), 3 posebne licence za pružanje javnih telekomunikacionih servisa putem fiksnog bežičnog pristupa u radio-frekvencijskom opsegu 3400-3600 MHz, 1 posebnu licencu za pružanje javnih telekomunikacionih servisa putem fiksnog bežičnog pristupa u radio-frekvencijskom opsegu 3600-3800 MHz i 2 posebne licence za građenje, posjedovanje i eksploataciju javne telekomunikacione mreže i pružanje javnih telekomunikacionih servisa.

Dvije opšte licence, koje je Agencija izdala u 2007. godini, odnosile su se na licence za izgradnju telekomunikacionih mreža i telekomunikacione opreme.

Kada je riječ o poštanskoj djelatnosti Agencija je izdala jednu posebnu licencu za obavljanje univerzalne poštanske usluge i 2 posebne licence za obavljanje pojedinih poštanskih usluga iz domena univerzalne poštanske usluge.

U narednoj tabeli je dat tabelarni prikaz broja izdatih licenci po godinama i to od osnivanja Agencije pa do 31. 12. 2007. godine.

Godina	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.
Broj izdatih licenci	5	10	13	12	17	27	46

3.4. MEĐUNARODNI POZIVNI ZNACI ZA CRNU GORU

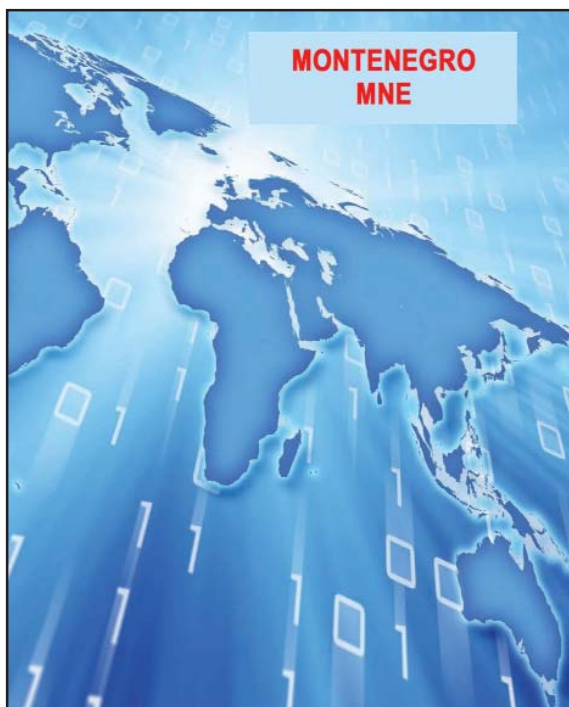
Nakon obnavljanja nezavisnosti i sticanja punopravnog članstva Crne Gore u Ujedinjenim nacijama, uslijedile su aktivnosti vezane za primjenu radio regulative u oblasti radiokomunikacija po pitanju dodjeljivanja novog međunarodnog pozivnog znaka i druge identifikacije neophodne za ispravno funkcionisanje radio stanica u Crnoj Gori.

Nakon inicijalnih pregovora između resornih ministarstava Crne Gore i Srbije uz konsultatntsku pomoć ITU-a, u drugom kvartalu 2007. godine od strane ITU-a su i zvanično za potrebe Crne Gore dodijeljeni:

1. Serija pozivnih znakova 4OA-4OZ, koja je prethodno bila dodijeljena bivšoj državi članici Srbija i Crna Gora,
2. Pomorski identifikacioni broj – MID – 262,
3. Selektivni pozivni broj za predeterminisanu grupu brodskih stanica – 67676,
4. Selektivni pozivni broj za brodske stanice. Dodijeljena je serija od 56900-56999 i
5. Identifikacioni brojevi obalskih radio stanica iz serije 3850-3859.

Informacije o dodjelama iz tački 2 i 3 su zvanično objavljene u Operativnom biltenu ITU-a broj 883 od 01. maja 2007. godine, dok su informacije o dodjelama iz tačaka 1, 4 i 5 objavljene u Operativnom biltenu broj 885 od 11. maja 2007. godine.

Postupci za određivanje i dodjeljivanje pozivnih znakova u cilju identifikacije radio stanica kako u kopnoj tako i u pomorskoj i vazduhoplovnoj službi su dati u članu 19 Međunarodnog pravilnika o radiokomunikacijama.

⁹ „Službeni list Republike Crne Gore“, broj 08/02 i 28/05

3.5. IZDAVANJE DOZVOLA ZA RADIO STANICE

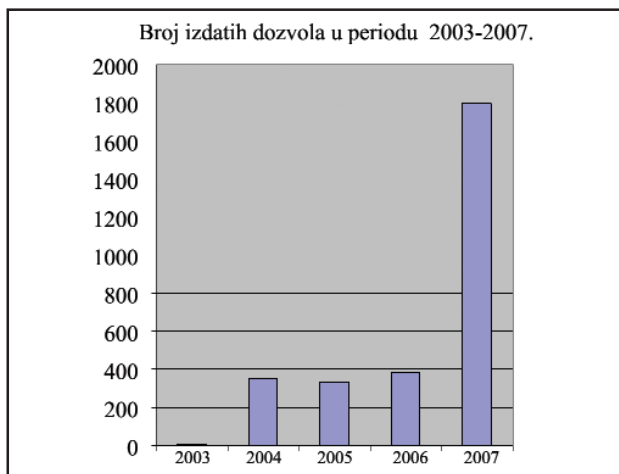
S hodno Pravilniku o obrascima i naknadama za izdavanje dozvola za radio stanice Agencija je i u 2007. godini nastavila sa izdavanjem dozvola za radio stanice. Ukupno je izdato 1.798 dozvola i to:

- 47 dozvola Crnogorskom Telekomu za radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 351 dozvolu preduzeću T-Mobile za bazne radio stanice i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 182 dozvole preduzeću ProMonte GSM d.o.o. za bazne radio stanicena i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 877 dozvola preduzeću M:Tel za bazne radio stanicena i radio stanice u radio-relejnim vezama na period od 10 godina,
- 243 dozvole za radiostanice u funkcionalnim sistemima veza na period od 10 godina,
- 42 dozvola za radio stanice na plovilima na pe-

riod od 5 godina,

- 5 dozvola za radio stanice na vazduhoplovima na period od 10 godina i
- 51 dozvola za radioamaterske stanice na period od 4 godine.

Na sljedećem grafiku je dat uporedni prikaz broja izdatih dozvola za radio stanice u periodu od 2003-2007. godine.

3.6. UČEŠĆE CRNOGORSKE DELEGACIJE NA SVJETSKOJ KONFERENCIJI O RADIO-KOMUNIKACIJAMA

U periodu od 22. 10. 2007. do 16. 11. 2007. godine u Ženevi, u organizaciji Međunarodne unije za telekomunikacije – ITU održala se Svjetska konferencija o radio-komunikacijama (WRC-07). Crna Gora je po prvi put prisustvovala i učestvovala u njenom radu kao punopravna država članica Međunarodne unije za telekomunikacije i stoga ovu konferenciju s pravom može smatrati istorijskom. Crnu Goru predstavljala je delegacija, koju su sačinjavali predstavnici Ministarstva za pomorstvo, saobraćaj i telekomunikacije, predstavnici Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost i Agencije za radio-difuziju, kao relevantnih institucija za oblast razvoja telekomunikacionog sektora u državi.

Vlada Crne Gore je neposredno pred početak Konferencije usvojila Platformu za učešće delegacije Crne Gore na Svjetskoj konferenciji o radio-komunikacijama WRC 07, koja se uglavnom bazirala na podršci Zajedničkim evropskim prijedlozima (ECP – European Common Proposals), donijetim od strane Evropskog savjeta administracija za poštu i telekomunikacije – CEPT. Pored toga, na ovoj konferenciji Crna Gora je imala svoju kontribuciju – dokument 32, koji se odnosio na brisanje, odnosno dodavanje imena CG u onim fusnotama Pravilnika o radio-komunikacijama gdje je to, nakon promjena u članstvu unutar Unije kao posljedica nezavisnosti, bilo potrebno. Dokument je predstavljen od strane naših delegata u okviru Radne grupe koja je tretirala ovu problematiku. Nakon što je ova radna grupa uvidjela prirodu zahtjeva, predloženo je njegovo usvajanje što je kasnije i odrađeno u završnom dijelu Konferencije.

Za Crnu Goru je od izuzetne važnosti što je učešćem na Konferenciji pokazala da ima kapaciteta da, obzirom na plan daljeg razvoja sektora telekomunikacija, zastupa i štiti svoje nacionalne interese i trasira put harmonizaciji sektora kako na regionalnom nivou sa praksom u Evropi, tako i na globalnom nivou u mjeri u kojoj je to moguće. Crna Gora je potpisala Finalni akt na završnoj ceremoniji Konferencije, obavezujući se da njegove odredbe implementira kroz svoju nacionalnu regulativu za oblast telekomunikacija. Takođe, delegacija Crne Gore je iskoristila pravo i priložila sopsvenu deklaraciju o preduzimanju svih potrebnih mjera u slučaju da bilo koja zemlja članica ITU-a svojim postupcima ugrožava rad radio-komunikacionih službi na crnogorskoj teritoriji. Za regulatore u Crnoj Gori, Agenciju za telekomunikacije i poštansku djelatnost i Agenciju za radio-difuziju, posebno je važno što prisustvujući ovakvim međunarodnim skupovima, imaju uvid u buduća dešavanja u oblasti radio-komunikacija, i s tim u vezi preduzimaju neophodne korake koji će omogućiti praćenje globalnih trendova u oblasti radio-komunikacija i njihovu nesmetanu primjenu u sektoru telekomunikacija u Crnoj Gori.

4. PREGLED TELEKOMUNIKACIONIH AKTIVNOSTI U CRNOJ GORI

4.1. MEĐUNARODNI TELEFONSKI KOD ZA CRNU GORU

Kada su u pitanju međunarodni telefonski kodovi tu se konkretno podrazumijeva dodjela međunarodnog telefonskog koda 382 (umjesto ranijeg 381) i koda za mobilne mreže 297 (umjesto ranijeg 220). Međunarodni telefonski kod je u potpunosti implementiran, nakon šestomjesečnog prelaznog perioda, tokom kojeg su se paralelno koristili i stari i novi kod, dok su pripreme za implementaciju koda za mobilne mreže u toku.

Implementacija novog međunarodnog koda zemlje CC 382 za Crnu Goru je počela 26. marta 2007. godine.

Crna Gora od 01. oktobra 2007. godine koristi isključivo novi kod CC 382, a mobilni operatori su u obavezi da od 01. oktobra 2011. godine pređu na isključivu upotrebu novog mobilnog koda MCC 297.

Ove informacije su objavljene i u Operativnom biltenu ITU-a br. 892 od 15. septembra 2007. godine. Agencija je dostavila ITU-u i nacionalni plan numeracije sa novim kodom CC 382, koji je takođe objavljen u Operativnom biltenu ITU-a, kako bi svi telekomunikacioni operatori „otvorili“ novu rutu za telefonski saobraćaj prema Crnoj Gori.

Agencija je, u skladu sa novim kodovima, u julu mjesecu 2007. godine, na osnovu člana 12. Tačka 20 Zakona o telekomunikacijama i Pravilnika o numeraciji i adresiranju u telekomunikacijama donijela i objavila novi Plan numeracije i Plan adresiranja .

Od 1. oktobra 2007. međunarodni pozivni kod za Crnu Goru je 382

VAŽNE NAPOMENE ZA KORISNIKA FIKSNE I MOBILNE TELEFONE

Poziv iz inostranstva prema Crnoj Gori može biti ostvaren samo uz biranje međunarodnog koda **382** (umjesto dosadašnjeg 381)

Poziv iz Crne Gore prema biloj može biti ostvaren samo uz biranje međunarodnog koda **381** (do 1. oktobra nije bilo potrebno koristiti međunarodni kod)

Korisnici mobilne telefonije u Crnoj Gori:

Brojke omogoćanih operatera memorisane sa kodom +381 treba da izmijene i upišu +382, u protivnom neće moći pozivati te brojeve iz inostranstva (VI stari in poruke)

Ukoliko broj SMS centra počinje sa +381, treba ga promijeniti u +382, u protivnom neće moći da šalju SMS-ove

Kada ste u inostranstvu, pozive prema Crnoj Gori ostvarujete isključivo uz upotrebu koda +382

Molimo vas, obavijestite svoje prijatelje u inostranstvu, svoje poslovne partnere, sve one s kojima razgovarate telefonom – da pozive prema Crnoj Gori jedino ostvaruju uz upotrebu koda **382**.
U slučaju da se ne napravi biranje poziva ka Crnoj Gori ostvaruje iz Srbije, posebno pažnju posvetite odabirivanju vaših brojeva, prijatelja i poslovnih partnera u ovoj zemlji.

Pored svih napora koje su omogoćani operateri i Agencija za telekomunikacije uložili u efikasno promjeni pozivnog koda Crne Gore, moguće je da u nekim slučajevima ili mobilnim mrežama u inostranstvu ovo još uvijek nije primjereno, pa može doći do otežane komunikacije iz tih zemalja.

Za dodatne informacije, posetite centar omogoćanih operatera ili kontaktirajte:

Crnogorski Telekom 0800 82 999
Priznanje i odobrenje
3822
3822

4.2. UPRAVNI POSTUPCI I RJEŠAVANJE SPOROVA IZMEĐU SUBJEKATA U TELEKOMUNIKACIONIM AKTIVNOSTIMA

Članom 12. tačke 21 i 22 Zakona o telekomunikacijama propisano je da se Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost "stara o ostvarivanju prava korisnika, prima i razmatra prigovore i žalbe korisnika" i "rješava sporove između subjekata telekomunikacionim aktivnostima (između korisnika i operatora, između operatora, operatora vlasnika objekata ili zemljišta)". Takođe članom 25. pomenutog zakona propisano je da su odluke Agencije konačne.

4.2.1. ZAŠTITA KORISNIKA

U toku 2007. godine Agencija je po zahtjevu korisnika za preispitivanje odluka telekomunikacionih operatora kojima je odbijen prigovor na ispostavljeni telefonski račun rješavala 129 zahtjeva, od čega su 53 zahtjeva usvojena a 76 odbijena. Prikaz broja zahtjeva korisnika za preispitivanje odluka telekomunikacionih operatora po opštinama u posljednje tri godine je dat u narednoj tabeli.

Protiv konačnih rješenja i odluka Agencije, pred Upravnim sudom Crne Gore se, po ovim postupcima, ustalo se tužbom u 46 slučajeva, od čega je u izvještajnom periodu riješen 21 slučaj i to: 20 tužbi je odbijeno a jedna odluka je poništena i predmet vraćen na ponovni postupak i odlučivanje, dok su ostali predmeti u postupku rješavanja.

U istom periodu je Upravnom sudu od nezadovoljnih operatora, na rješenja Agencije o davanju saglasnosti, podnijeto 7 tužbi, od čega je usvojen jedan zahtjev tužioca-operatora; dvije tužbe su odbijene od strane Upravnog suda, odnosno potvrđena rješenja Agencije o davanju saglasnosti; po jednoj tužbi je postupak obustavljen zbog odustanka tužioca-operatora od tužbe; jedna tužba je povučena od strane tužioca dok preostale dvije tužbe još uvijek, u izvještajnom periodu, nijesu riješene od strane Upravnog suda.

Tokom 2007. godine Agencija je svojim aktima odgovorila na 27 zahtjeva korisnika koji su bili vezani za određena pitanja o načinu i postupku ostvarivanja njihovih prava.

OPŠTINA	Broj podnijetih zahtjeva			Broj usvojenih zahtjeva			Broj odbijenih zahtjeva		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Andrijevica	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Bar	15	8	6	7	6	4	8	2	2
Berane	2	4	5	2	1	4	0	3	1
Bijelo Polje	8	6	3	8	2	1	0	4	2
Budva	2	1	2	1	1	1	1	0	1
Cetinje	4	2	10	1	0	6	3	2	4
Danilovgrad	9	5	3	8	1	2	1	4	1
Herceg Novi	15	9	7	10	2	3	5	7	4
Kolašin	0	0	3	0	0	2	0	0	1
Kotor	5	3	4	3	1	1	2	2	3
Mojkovac	3	4	9	1	3	7	2	1	2
Nikšić	24	19	4	10	5	1	14	14	3
Plav	4	1	0	4	0	0	0	1	0
Plužine	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Prijevlja	7	1	4	7	0	1	0	1	3
Podgorica	47	50	61	30	21	16	17	29	45
Rožaje	3	4	0	2	1	0	1	3	0
Šavnik	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tivat	5	4	3	2	0	1	3	4	2
Ulcinj	6	4	4	6	0	3	0	4	1
Žabljak	0	0	1	0	0	0	0	0	1
UKUPNO:	159	125	129	102	44	53	57	81	76

4.2.2. RJEŠAVANJE SPOROVA IZMEĐU SUBJEKATA U TELEKOMUNIKACIONIM AKTIVNOSTIMA

Što se tiče nadležnosti Agencije po pitanju rješavanje sporova između subjekata u telekomunikacionim aktivnostima, i to između korisnika i operatora, između operatora, operatora i vlasnika objekata ili zemljišta), Agencija nastoji da preventivno djeluje već u procesu pregovaranja, posebno između operatora, ukoliko ocijeni da je to neophodno i u okviru datih nadležnosti, s obzirom na njihove zahtjeve.

U toku 2007. godine, ova Agencija je preventivno djelovala po pitanju zajedničkog korišćenja telekomunikacione infrastrukture između telekomunikacionih operatora M:Tel-a i T-Mobile-a oko korišćenja lokacije na Stegvašu (opština Ulcinj), a po zahtjevu dostavljenom od M:Tel-a. Nakon više sastanaka, te izlazaka na predmetnu lokaciju, Agencija je predložila tehničko rješenje, na način što je ova Agencija dala predlog pozicije antena M:Tel-a na stubu.

Takođe, u više slučajeva zajedničkog korišćenja lokacija, radi cjelishodijeg korišćenja telekomunikacione infrastrukture, posebno zbog uvođenja na tržištu telekomunikacija novog mobilnog operatora-M:Tel-a, Agencija je reagovala preventivno i to održavanjem pojedinačnih sastanaka sa operatorima i odgovarajućim postupanjem zavisno od situacije, mogućih tehničkih rješenja, a shodno datim nadležnostima.

Po pitanju korišćenja određenih servisa, Agencija je bila prinuđena da u određenim slučajevima reaguje i represivno. Tako je u aprilu 2007. godine, na zahtjev operatora Promonte d.o.o. Agencija donijela rješenje kojim je naložila Crnogorskom Telekomu da omogući Promonte-u korišćenje servisa iznajmljenih linija na zahtijevani način u skladu sa Cjenovnikom Crnogorskog Telekoma. Takođe, u junu 2007. godine je Agencija donijela rješenje o odbijanju zahtjeva Crnogorskog Telekoma za izmjenom Cjenovnika u dijelu ponude za međumjesne vodove i uvođenjem nove kategorije međunarodnih iznajmljenih vodova, zbog nedovoljnog obrazloženja predloženih cijena.

Po pitanju interkonekcionog pregovaranja, nakon što je ova Agencija prethodno odbila davanje saglasnosti na za-

ključene ugovore o interkonekciji između Crnogorskog Telekoma i mobilnih operatora i između mobilnih operatora zbog nepoštovanja principa nediskriminacije, naknadno se ista saglasila sa izmijenjenim ugovorima, kojima je smanjena terminaciona taksa i utvrđena ista taksa za isti interkonekcionu servis u mrežama svih mobilnih operatora.

U 2007. godini je odbijen zahtjev Crnogorskog Telekoma za utvrđivanje predložene cijene poziva Crnogorskog Telekoma ka drugim fiksnim mrežama, jer je ista bila neprihvatljivo visoka. Agencija je sama utvrdila tu cijenu na 0,059 EUR/min u okviru Standardne ponude, odnosno 0,1777 EUR/min u okviru Mini paketa.

U 2007. godini nije bilo tužbi na donijeta rješenja Agencije po naprijed pomenutim pitanjima od strane operatora. U istom periodu su ostale neriješene, pred Upravnim sudom, po tužbama podnijetim od operatora nezadovoljnih donijetim rješenjima Agencije iz 2006. godine 2 tužbe, a radi se o rješenjima Agencije kojima se utvrđuje zloupotreba dominantnog položaja T-Com-a na telekomunikacionom tržištu, nastala pružanjem određenih servisa.

4.3. REGULATIVA U OBLASTI TELEKOMUNIKACIJA

Tokom 2007. godine donijeti su i stupili na snagu sljedeći pravilnici:

- **Plan numeracije i Plan adresiranja**
S obzirom na promjenu državno-pravnog statusa Crne Gore, ITU je početkom septembra 2006. godine dodijelila Crnoj Gori posebne kodove, te je u skladu sa tim trebalo uskladiti, odnosno izmijeniti postojeći Plan numeracije i Plan adresiranja.
- **Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o amaterskim radiokomunikacijama**
Odnosi se na izmjenu pozivnih znakova za radioamaterske stanice a koje su uslijedile nakon dodjeljivanja nove serije pozivnih znakova Crnoj Gori nakon sticanja nezavisnosti.
- **Pravilnik o izboru i predizboru operatora**
Ovim pravilnikom se propisuje postupak uvođenja, uslovi pružanja i način korišćenja javnih telekomunikacionih servisa izbora i predizbora operatora u javnoj telekomunikacionoj mreži, pri čemu se servisom izbora operatora korisniku omogućava da biranjem odgovarajućeg predbroja (kod izbora operatora) izabere operatora koji će posredovati u ostvarivanju telefonskog poziva, a servisom predizbora operatora korisniku se omogućava da, na osnovu ranije zaključenog ugovora sa operatorom koji će posredovati pri ostvarivanju određene vrste telefonskog poziva, ostvari telefonski poziv bez biranja koda izbora operatora ili druge vrste sličnog preusmjeravanja.
- **Pravilnik o izmjeni Pravilnika o načinu utvrđivanja ispunjenosti tehničkih parametara i uslova iz licence prije puštanja u rad telekomunikacionih mreža i telekomunikacione opreme**
Izmjene postojećeg pravilnika su se odnosile na brisanje člana 4 Pravilnika.

4.4. INTERKONEKCIJA

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je u oktobru 2006. godine donijela Pravilnik o pristupu i interkonekciji. Cilj donošenja ovog pravilnika i njegova primjena su dalje usaglašavanje sa relevantnim direktivama Evropske Komisije i najboljom praksom koja se u ovoj oblasti primjenjuje u članicama EU. Takođe, veoma je važno usvajanje ovog pravilnika u perspektivi ulaska novih operatera i pružalaca servisa, kojima će se primjenom ovog pravilnika omogućiti fer uslovi za pristup i interkonekciju na tržištu telekomunikacija.

Nakon usvajanja Pravilnika o pristupu i interkonekciji, Crnogorski Telekom A.D. je podnio zahtjev Ustavnom sudu za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Pravilnika, tvrdeći da je Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost izdala, suprotno Zakonu o državnoj upravi i Zakonu o telekomunikacijama, sporni Pravilnik, bez zakonskog ovlaštenja da to učini. Nakon razmatranja navedenog zahtjeva, Ustavni sud Crne Gore je odbio predlog Crnogorskog Telekomu 15. 03. 2007. godine. Tom odlukom Ustavni sud je potvrdio da je Pravilnik o pristupu i interkonekciji u skladu sa Ustavom i zakonom.

U skladu sa odredbama Pravilnika, Agencija je zatražila od mobilnih javnih telekomunikacionih operatera sa značajnom pozicijom (ProMonte i T-Mobile) da sačine referentne interkonekzione ponude za svoje telekomunikacione mreže i servise koje će dostaviti Agenciji radi davanja saglasnosti. Agencija je takođe zatražila od Crnogorskog Telekomu da izmijeni svoju referentnu interkonekcionu ponudu, te da istu dostavi Agenciji radi davanja saglasnosti.

S obzirom na činjenicu da je referentna interkonekciona ponuda jako obiman i kompleksan dokument, neophodno je utrošiti mnogo vremena i kadrovskih resursa kako bi se pripremila na kvalitetan način. Iz tog razloga Agencija je imala razumijevanja za predlog Crnogorskog Telekomu da se produži rok za dostavljanje predloga nove referentne interkonekzione ponude. U skladu sa dogovorom Crnogorski Telekom je dostavio predlog referentne interkonekzione ponude krajem novembra 2007. godine. Iako novi predlog sadrži značajna poboljšanja s aspekta ponuđenih servisa interkonekcije i cijena tih servisa, Agencija je sredinom decembra zatražila određene izmjene i dopune predloga referentne interkonekzione ponude, kako bi se poboljšao njen kvalitet i omogućilo svim javnim telekomunikacionim operatorima, kojima je Agencija izdala licence, da budu konkurentni na tržištu. Na zahtjev Crnogorskog Telekomu formirana je radna grupa koju sačinjavaju predstavnici Agencije i Telekomu koja će pokušati da, što je više moguće, postigne saglasnost u vezi svih pojedinosti koje se odnose na referentnu interkonekcionu ponudu. Očekuje se da će nova referentna interkonekciona ponuda Crnogorskog Telekomu stupiti na snagu u drugom kvartalu 2008. godine.

Kako mobilni operatori nemaju iskustava u pripremanju referentne interkonekzione ponude, a takođe, njihov uticaj na oblast interkonekcije (kada je u pitanju broj servisa) nije snažan koliko i uticaj Crnogorskog Telekomu, očekuje se da će oni svoje predloge referentne interkonekzione ponude dostaviti Agenciji početkom 2008. godine, radi davanja saglasnosti.

Cijene interkonekcionih servisa

Tokom 2007. godine je došlo do promjena u ugovorima o interkonekciji između Crnogorskog Telekomu i mobilnih operatera, u odnosu na 2006. godinu. Takođe, potpisani su novi ugovori o interkonekciji između M:TEL-a kao novog operatera, koji pruža mobilne javne telekomunikacione servise i javne fiksne telekomunikacione servise, i operatera koji su već poslovali u Crnoj Gori.

Glavne karakteristike koje su značajne za navedene izmjene ugovora i nove ugovore su sljedeće:

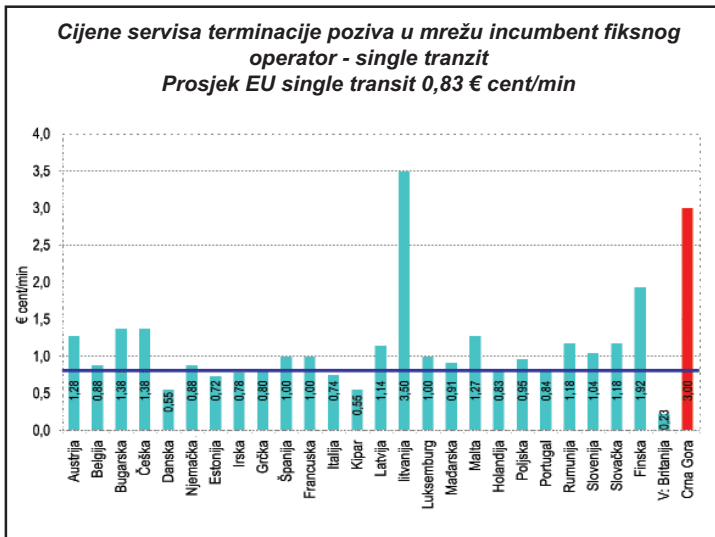
- cijena servisa terminacije poziva u fiksnu mrežu (Crnogorskog Telekomu i M:TEL-a na nacionalnom nivou) iznosi 3 €centa/min, što predstavlja smanjenje ove cijene od preko 50% (prethodna cijena je bila 6.1 €centa/min).
- cijena servisa terminacije poziva u mobilnu mrežu (ProMonte, T-Mobile, M:TEL) iznosi 10 €centa/min. Na ovaj način se otklonila diskriminacija koja je bila prisutna u prethodno važećim ugovorima o interkonekciji, naime cijena je zavisila od toga da li poziv dolazi iz fiksne ili iz mobilne mreže (za pozive iz fiksne mreže cijena terminacije je iznosila 14 €centa/min, a za pozive iz druge mobilne mreže cijena terminacije je iznosila 3 €centa/min).

Za poređenje cijena servisa terminacije poziva sa cijenama u državama članicama EU korišćeni su podaci iz Izvještaja o napretku na jedinstvenom evropskom tržištu elektronskih komunikacija 2007 (Progress report on the single european electronic communications market 2007 (13th report)).

Na sljedećem grafikonu su prikazane cijene za servis terminacije poziva u fiksnu mrežu (single transit)¹⁰ incumbent operatera, za države članice EU (cijena po minutu koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tkz. peak-time). U većini država se primjenjuju sva tri tipa naknada za terminaciju u zavisnosti od kategorije terminacije (local, single transit i double transit), što nije slučaj u Crnoj Gori. Na grafikonu je data i prosječna ponderisana vrijednost cijene za single transit terminaciju za članice EU koja iznosi 0.83 €centa/min, što je za više od tri puta manje nego u Crnoj Gori.

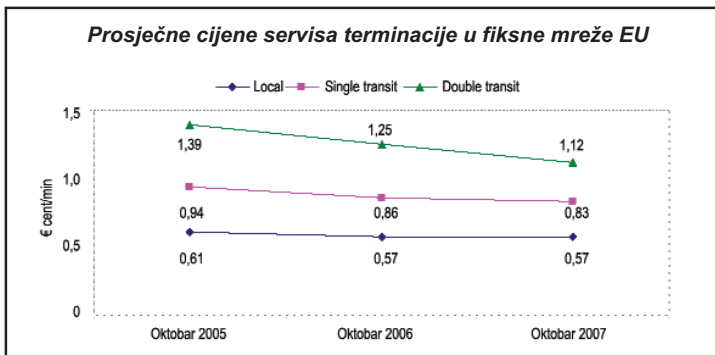
¹⁰ Postoje tri tipične kategorije servisa terminacije poziva koje se pružaju u fiksnim telefonskim mrežama:

- Local terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do lokalne centrale na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- Single Transit terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja ima direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik.
- Double Transit terminacija poziva: kada se pozivi prenose preko interkonekcionog linka do tranzitne centrale koja nema direktan link sa lokalnom centralom na koju je direktno povezan krajnji korisnik, tj. poziv se prenosi preko dvije tranzitne centrale

IZVOR:
 Progress report on the single european electronic communications market 2007 (13th report)

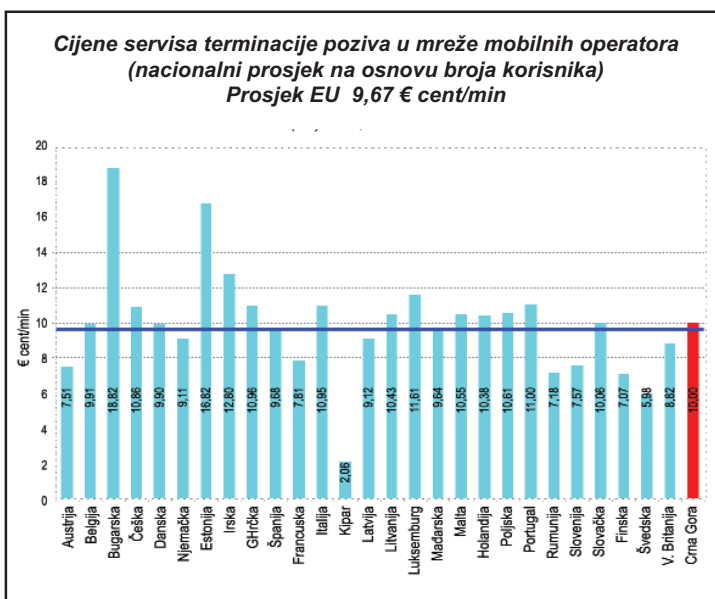
Na sljedećem grafikonu je dat trend kretanja prosječnih ponderisanih cijena servisa terminacije poziva u fiksne mreže u EU:

IZVOR:
 Progress report on the single european electronic communications market 2007 (13th report)

Sa prethodnog grafikona se može vidjeti da je nastavljen trend pada cijena terminacije za single transit i double transit, dok je cijena lokalne terminacije ostala stabilna, u odnosu na 2006. godinu. Takođe, poređenjem različitih kategorija terminacije, dolazi se do zaključka da cijena double transit predstavlja u 2007. skoro dvostruku cijenu lokalnog nivoa terminacije.

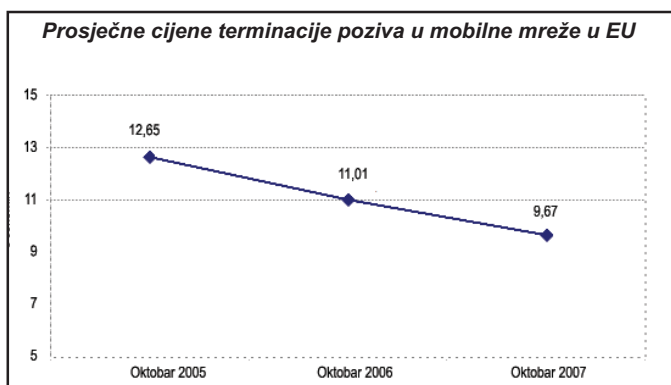
Sljedeći grafikon pokazuje uporedne podatke za cijene terminacije poziva u mreže mobilnih operatora za države članice EU (cijena po minutu koja je zasnovana na prva tri minuta poziva u skupom intervalu, tkz. peak-time). Kao što se sa grafikona vidi, nivo ovih cijena u Crnoj Gori je iznad prosjeka u članicama EU koji iznosi 9.67 €centa/min.

IZVOR:
 Progress report on the single european electronic communications market 2007 (13th report)

Trend pada cijena servisa terminacije u mobilne mreže u EU je nastavljen, što je ilustrovano sljedećim grafikonom:

IZVOR:

Progress report on the single european electronic communications market 2007 (13th report)

Prosječna cijena servisa terminacije u mreže mobilnih operatera u državama članicama EU je nastavila trend pada i pala je za 12% u odnosu na 2006. godinu. Međutim, postoje i dalje velike razlike cijena ovih servisa u pojedinim državama članicama, od 1.93 €centa/min na Kipru, do 22.37 €centa/min u Estoniji, dok je prosječna cijena terminacije u mreže mobilnih operatera veća skoro 9 puta od prosječne cijene terminacije u fiksne mreže (double transit).

4.5. INSPEKCIJSKI NADZOR U OBLASTI TELEKOMUNIKACIJA

U toku 2007. godine inspekcijski nadzor je bio usmjeren ka ostvarenju sljedećih ciljeva:

- da nosioci licenci Agencije posluju u skladu sa uslovima dodijeljenih licenci (posjeduju potrebne dozvole i saglasnosti, izgrađuju i održavaju mrežu i pružaju servise u skladu sa zakonom i relevantnim standardima),
- da se spriječi ugrožavanje rada telekomunikacionih mreža ili ometanje njihovog pravilnog funkcionisanja.

Vršeni su redovni inspekcijski pregledi kod javnih telekomunikacionih operatera, pružalaca javnih telekomunikacionih servisa i imalaca funkcionalnih sistema veza sa licencom Agencije. Vanredni inspekcijski pregledi su vršeni na inicijativu građana ili javnih telekomunikacionih operatera u vezi sa zaštitom njihovih prava i interesa. U toku 2007. go-

Nakon sprovedenog tendera i potpisivanja Ugovora sa izradivačem softvera obrazovan je, krajem jula, Stručni tim za implementaciju Informacionog sistema Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost. Stručni tim je imao zadatak da usvoji plan realizacije projekta, da usvoji reviziju projekta, da utvrdi konačnu verziju projekta, da utvrdi konačnu verziju softvera, da prati realizaciju projekta da li napreduje po planu rada, da odredi pravila implementacije softverskih rješenja te da utvrdi konačnu realizaciju projekta.

Sredinom novembra prezentovan je urađeni softver, te je krajem novembra ušao u testnu fazu. Planirani kraj Projekta implementacije bio je kraj decembra 2007. godine. Nakon ovog slijedi

dine izvršeno je 36 inspekcijskih pregleda na osnovu kojih je donijeto 19 rješenja kojima je naloženo otklanjanje utvrđenih nepravilnosti. U skladu sa Zakonom o inspekcijskom nadzoru, djelovanje inspektora za telekomunikacije u 2007. godini u najvećoj mjeri je bilo preventivno. Uglavnom je ukazivano na uočene nepravilnosti i nalagano je njihovo otklanjanje u određenom roku, osim u četiri slučaja kada je naložen prekid radova do otklanjanja utvrđenih nepravilnosti.

4.6. IMPLEMENTACIJA INFORMACIONOG SISTEMA

Krajem 2006. godine radna grupa unutar Agencije je izradila tehničku dokumentaciju za izradu informacionog sistema Agencije. Na osnovu kvalitetno pripremljene tehničke dokumentacije izrađena je i tenderska dokumentacija za izradu informacionog sistema.

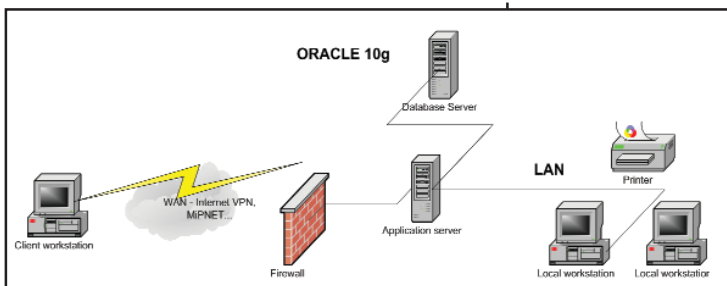
Otvoreni postupak javne nabavke za izbor najpovoljnije ponude za nabavku, prilagođavanje i izradu aplikativnog softvera i baze podataka za potrebe Agencija objavljen je 05. juna 2007. godine.

Predmet javne nabavke bio je nabavka, prilagođavanje i izrada aplikativnog softvera i baze podataka, uključujući sve neophodne licence, sa uslugom implementacije i migracije postojećih podataka i održavanja softvera za period od 1 godine. Pri tome je predviđeno da se aplikativni softver sastoji iz dva međusobno povezana dijela:

- aplikativni softver za vođenje registara Agencije i
- poslovni aplikativni softver

prečišćavanje postojećih podataka i konstantno prilagođavanje softvera eventualno novoj situaciji u poslovanju Agencije.

Arhitektura sistema je troslojna (Oracle Database Server, Oracle Application Server, krajnji korisnik) i njena šema je data na slici.

Odabrana arhitektura omogućava:

- Dobre performanse, stabilnost, dostupnost;
- Odvajanje poslovne logike od samih podataka u bazi;
- Potreban je relativno nizak propusni opseg mreže sa strane klijenta za komforno izvršavanje aplikacije (128 Kbps);
- Olakšano održavanje aplikacije, pošto se cjelokupni softver nalazi na jednom mjestu;
- Buduća unapređenja i instalacije novih verzija softvera ne zahtijevaju intervencije na klijentskim mašinama;
- Laka implementacija sigurnosnih procedura i protokola;
- Zahtjevi u pogledu hardvera i sistemskog softvera na klijentskim računarima svedeni na minimum današnjih standarda.

Tehnologija korišćena za razvoj baze podataka i aplikacije je slijedeća:

1. Oracle Database Standard Edition 10g Release 2
2. Oracle Application Server Forms & Reports Service 10g Release 2
3. Oracle Developer Suite 10g Release 2, odnosno njegove komponente za razvoj (Oracle Designer, za razvoj baze podataka i modeliranje procesa; Forms Builder, za razvoj formi; Reports Builder, za razvoj izvještaja; JDeveloper, za razvoj koda niskog nivoa).

Naime, informacioni sistem Agencije će se mijenjati i povećavati u skladu sa nadležnostima Agencije i uslovima na tržištu telekomunikacija koji definišu potrebe za vođenjem registara i načine poslovanja Agencije. Ove izmjene su sada moguće jer je sama platforma i arhitektura sistema odabrana tako da se lako zadovolje i buduće potrebe Agencije. Ovakav Informacioni sistem, obuhvata i na kvalitetan način podržava i unapređuje sve aspekte poslovanja Agencije.

4.7. SAVJET AGENCIJE ZA TELEKOMUNIKACIJE I POŠTANSKU DJELATNOST

Savjet Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost kao stručno konsultativno tijelo je konstituisan početkom 2004. godine.

Tokom 2007 godine na sjednicama Savjeta na osnovu dnevnog reda su se razmatrale sledeće teme:

- Razmatranje Programa rada Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost za 2007. godinu;
- Razmatranje Izjašnjenja Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost o Informaciji o stanju u sektoru telekomunikacija u Crnoj Gori koju je pripremio Ministarstvo saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija;
- Razmatranje nacrtu Izvještaja o radu Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost za 2006. godinu;
- Pregled izvršenja Programa rada Agencije za telekomunikacije i poštansku djelatnost za period januar – jul 2007. godine;
- Informacija o izvršenju Programa rada za 2007. godinu i
- Razmatranje nacrtu Programa rada za 2008. godinu.

4.8. JAVNI KONSULTATIVNI PROCESI

U toku 2007. godine, shodno Dokumentu o vođenju otvorenog konsultativnog procesa u sektoru telekomunikacija, sprovedena su dva javna konsultativna procesa i to prilikom izrade Pravilnika o izboru i predizboru operatora i drugi prilikom izrade Plana numeracije.

Naime, Agencija je, tokom 2006. godine, izradila nacrt Pravilnika o izboru i predizboru operatora i obavila prvi krug javnih konsultacija. Cijeneći da se radi o vrlo važnom regulatornom pitanju Agencija je 12. 04. 2007. godine inicirala drugi krug javnih konsultacija, koji je trajao do 10. 05. 2007. godine, tokom kojeg je na svojoj web adresi objavila svoje komentare na dobijene primjedbe operatora na predloženi tekst nacrtu Pravilnika. Nakon ovoga Agencija je donijela konačni tekst Pravilnika o izboru i predizboru operatora.

Agencija je u toku 2007. godine obavila i drugi krug javnih konsultacija za donošenje nove verzije Plana numeracije. Usljed promjene državno-pravnog statusa Crne Gore, te dobijanja novih međunarodnih telekomunikacionih kodova od strane Međunarodne unije za telekomunikacije (ITU), novih regulatornih okvira i preporuka ITU-a, stekli su se uslovi za sveobuhvatnu izmjenu tada postojećeg Plana numeracije. Agencija je otvorila drugi krug konsultacija, najviše iz razloga da bi se usaglasili rokovi za implementaciju, kako bi sa jedne strane operatori, a sa druge korisnici bili potpuno spremni za korišćenje novih numeričkih resursa. Drugi krug javnih konsultacija je završen 29. juna 2007. godine nakon čega je Agencija donijela konačni tekst Plana numeracije.

4.9. EDUKACIJA I STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE KADRA AGENCIJE

U okviru tehničke pomoći koju je Evropska agencija za rekonstrukciju (EAR) obezbijedila Agenciji za telekomunikacije i poštansku djelatnost, Agencija je kandidovala dva pitanja: analizu tržišta (određivanje operatora sa značajnom tržišnom pozicijom) i menadžment spektrum. U Agenciji su tokom sprovođenja EAR pomoći boravili konsultanti firme IBM Belgium. Zadatak konsultanata je bio da pored konsultantske pomoći koja je trajala do kraja 2007. godine, sačine i Project Fiche – projektni zadatak koji bi sadržavao uslove i predmet dugoročne pomoći Agenciji za telekomunikacije i poštansku djelatnost za 2008. godinu kroz IPA programe 2008. Tokom boravka u Crnoj Gori konsultanti su obavili niz razgovora, ne samo sa zaposlenima u Agenciji već i sa nadležnima u Ministarstvu pomorstva, saobraćaja i telekomunikacija i predstavnicima operatora: ProMonte-a, T-Mobile-a i M:TEL-a, i izvršili analizu postojećeg pravnog okvira u oblasti telekomunikacija.

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost, uz podršku Evropske Banke za obnovu i razvoj (EBRD), počela je sa sprovođenjem novog projekta unapređenja sprovođenja okvira pristupa i interkonekcije, kao i troškova i tarifiranja. Cilj ovog projekta je usklađivanje prakse u Crnoj Gori sa onom u Evropskoj uniji (EU). Usklađenost regulative u Crnoj Gori sa onom u Evropskoj Uniji je važan aspekt pregovora naše Vlade o pristupu EU. Projekat će trajati do kraja 2008. godine a sprovode ga eksperti konsultantske firme „Great Village International Consultants Inc.“

Projekat je osmišljen kako bi se:

- razvila nova politika, propisi i procedure za interkonekciju i tarifiranje na osnovu primjera najbolje međunarodne prakse i
- stvorio novi model obračuna troškova i tarifa koji bi pomogao Agenciji u određivanju odgovarajućih tarifa telekomunikacionih usluga i rješavanju sporova između operatora u vezi interkonekcije.

Projektom su obuhvaćeni i programi obuke za zaposlene u Agenciji kao i za predstavnike operatora i ostalih zainteresovanih strana.

5. REGULACIJA POŠTANSKE DJELATNOSTI

Zakon o poštanskim uslugama je donijet 2005. godine. Na taj način je regulisano obavljanje poštanskih usluga i otvorena mogućnost konkurencije na tržištu poštanskih usluga.

U skladu sa članom 1 ovog Zakona, utvrđuju se uslovi i način obavljanja univerzalne poštanske usluge i drugih poštanskih usluga, ovlaštenja regulatornog organa za poštansku djelatnost, kao i druga pitanja u vezi sa poštanskom djelatnošću. Na ovaj način su stvoreni preduslovi za nastanak konkurentnog ambijenta, u kome se Pošta Crne Gore, kao univerzalni poštanski operator, a i svi ostali pružaoci poštanskih usluga, povećanim kvalitetom i odgovarajućom politikom cijena, bore za svoje mjesto na tržištu. Osim toga Zakonom je regulisano i obavljanje komercijalne poštanske usluge, čime je otvorena i dodatna mogućnost širenja poslovanja svim davaocima poštanskih usluga.

Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je iz oblasti regulatorne funkcije za poštansku djelatnost u 2007. godini je izdala dvije licence: Posebnu licencu Pošti Crne Gore d.o.o. Podgorica, za obavljanje univerzalne poštanske usluge i Licencu Društvu "Kingscliffe Distribution Montenegro" d.o.o. Podgorica, za obavljanje pojedinih poštanskih usluga iz domena univerzalne poštanske usluge.

Izdata su i dva rješenja za obavljanje komercijalnih poštanskih usluga: Preduzeću "City Express" - Filijala Podgorica d o.o. i Preduzeću "Karal Commerce"d.o.o. Podgorica.

Na osnovu člana 12 i 18 Zakona o poštanskim uslugama, data je saglasnost na Pravilnik o uslovima i cijeni pristupa poštanskoj mreži Pošte Crne Gore kao i na Posebne uslove za obavljanje poštanskih usluga pomenutim operatorima.

Resorno ministarstvo je u okviru svojih nadležnosti tokom 2007. godine donijelo Pravilnik o utvrđivanju cijena rezervisanih poštanskih usluga.

5.1. PRUŽANJE POŠTANSKIH USLUGA

U toku 2007. godine, Agencija za telekomunikacije i poštansku djelatnost je pratila i regulisala rad sledećih poštanskih operatora:

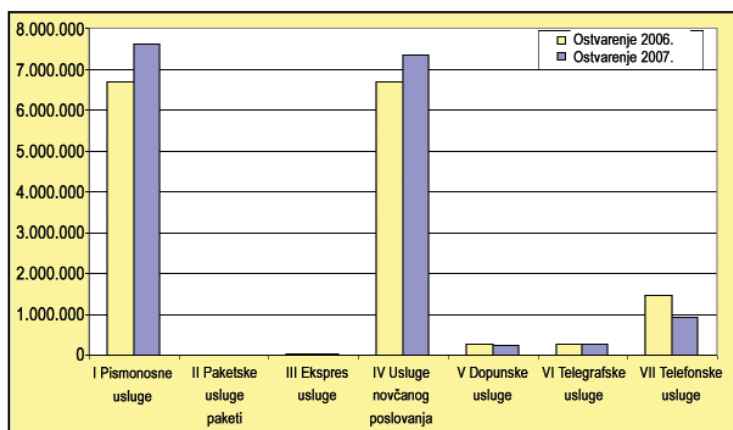
- Pošta Crne Gore d.o.o.
- Društvo "Kingscliffe Distribution Montenegro" d.o.o. Podgorica
- "City Express" – Filijala Podgorica d o.o. i
- "Karal Commerce"d.o.o. Podgorica.

Na osnovu podataka dobijenih od pomenutih poštanskih operatora izvršena je analiza o pružanju poštanskih usluga u 2007. godini.

5.1.1. REGULACIJA TRŽITA POŠTANSKIH USLUGA

5.1.1.1 POŠTA CRNE GORE

Ostvareni fizički obim usluga za 2007. godinu u odnosu na 2006. godinu je dat na sljedećoj slici.

Imajući u vidu izmenjeni državno pravni status Crne Gore, Srbija, prema kojoj je ranije poštanski saobraćaj tretiran kao unutrašnji, sada se tretira kao međunarodna destinacija. S obzirom na to, ostvareni fizički obim pismonosnih usluga za 2007. godinu veći je u odnosu na isti period prošle godine za 14,1%. Na rast obima pismonosnih usluga najviše je uticao porast broja pisama i dopisnica za 25,1%, kao i preporučenih pošiljki, čiji je obim veći za 19,8% u odnosu na isti period prošle godine.

U segmentu usluga novčanog poslovanja, ostvareni obim je za 9,7% veći od fizičkog obima ovih usluga ostvarenih prošle godine. Rast ove vrste usluga ostvaren je pod uticajem porasta obima naplaćenih računa (za 16,8% veći u odnosu na prošlu godinu), porasta broja uplata na žiro račun (10,4% u odnosu na prošlu godinu) i porasta broja isplata sa žiro računa (6,5% u odnosu na prošlu godinu).

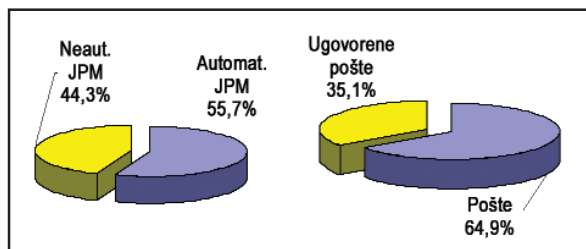
Fizički obim ekspres usluga veći je u odnosu na 2006. godinu za 6,5%, dok je ostvareni obim telefonskih usluga manji za 36,9%.

Ostvareni obim telegrafskih usluga na nivou je prošlogodišnjeg (veći za 0,9%), dok je kod paketskih usluga prisutan trend opadanja (17% u odnosu na prošlu godinu). Opšte karakteristike i topografija mreže Pošte

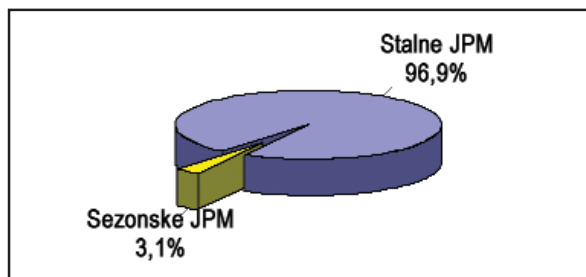
Pružanje usluga u 2007. godini se obavljalo preko 131 jedinice poštanske mreže – JPM (127 stalnog i 4 sezonskog karaktera).

U okviru postojećih kapaciteta funkcioniše 46 ugovornih pošta, što čini 35,1% ukupnih kapaciteta.

Od 127 stalnih JPM 73 su automatizovane, a 58 je neautomatizovano.

Vrsta dostavnog rejona	Broj
Uži (dostava svaki dan)	139
Širi (dostava 3 puta nedjeljno)	52
Najširi (dostava 1 put nedjeljno)	36
Kombinovani	67
Ukupno	294

Dostava je organizovana u 93 JPM (71% od ukupnog broja JPM, računajući i ugovorne pošte koje su i dostavne), a dostavni rejonu su podeljeni na sledeći način:

Korisnicima poštanskih usluga na raspolaganju je 224 poštanskih kovčežića. Pošta Crne Gore raspolaže sa 3.746 instaliranih poštanskih fahova, od koji je izdato 1.782. Pokrivenost teritorije Crne Gore sa JPM može se prikazati pomoću sledećih pokazatelja:

RCP / GLAVNA POŠTA	UKUPNO JPM	Br. dostavnih JPM	Br. dostavnih rejona	Br. Stanovnika	Br. Stanovnika/JPM
RCP BAR	23	12	38	75.685	3.291
RCP HERCEG NOVI	20	11	40	69.119	3.456
RCP PODGORICA	37	23	93	213.622	5.774
RCP NIKŠIĆ	22	20	48	86.658	3.939
RCP BERANE	12	12	35	76.893	6.408
RCP BIJELO POLJE	17	15	40	95.733	5.631
UKUPNO:	131	93	294	617.71	4.715

Prosječan broj stanovnika po pošti na nivou Crne Gore je 4.715, dok su pokazatelji za zemlje u okruženju sljedeći: Hrvatska – 3.610 stanovnika po JPM, Slovenija – 3.588, Srbija – 5.048 i BiH – 7.846 stanovnika po JPM.

Kvalitet prenosa poštanskih pošiljaka

Kvalitet univerzalne poštanske usluge u unutrašnjem poštanskom saobraćaju je ostvaren kroz procenat uručenja od 95,25% koji je nešto viši od propisanog (95%). Kvalitet univerzalne poštanske usluge u međunarodnom poštanskom saobraćaju je ostvaren kroz procenat uručenja od 95,17% i dosta je veći od standarda propisanog za ove pošiljke (za D+3 propisana donja granica je 85%). Poštovanje Reda prevoza kontroliše se kroz redovne postupke kontrole i izveštaji o tome se čuvaju u Sektoru za kvalitet i unutrašnju kontrolu. U prilogu je dat izvod iz izveštaja koji ukratko rasvetljava tokove pošiljaka kroz poštanski sistem u unutrašnjem i međunarodnom saobraćaju, i iz kojega se vidi da je obezbeđen najbrži mogući tok pri datim uslovima. U tabelama su prikazani podaci o kvalitetu obavljanja univerzalne poštanske usluge za period 01. 10. 2007. do 15. 10. 2007. za Poštu Crne Gore.

POŠTA CRNE GORE	Ukupno pošiljaka	I dan		II dan		III dan		Ukupno
		kom	%	kom	%	kom	%	
Pošiljke - unutrašnji saobraćaj	821662	427900	52,08	207096	25,20	147614	17,97	95,25
Pošiljke - međunarodni saobraćaj	24220	16454	67,94	4391	18,13	2204	9,10	95,17
UKUPNO	845882	444354	60,01	211487	21,67	149818	13,53	95,21

Pregled prispjelih pošiljaka i rokovi u kojima su isporučene, za Poštu Crne Gore (period od 01. 10. do 15. 10. 2007. godine) – Unutrašnji i međunarodni poštanski saobraćaj

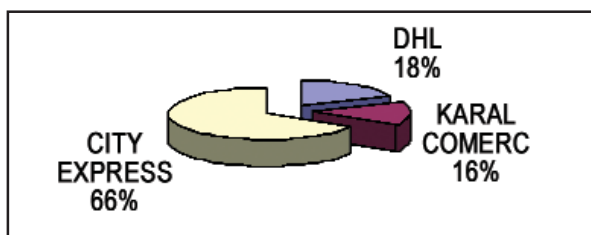
5.1.1.2 OSTALI POŠTANSKI OPERATORI

Ostali poštanski operatori zauzimaju sve značajnije mjesto na tržištu poštanskih usluga, što je posledica jače konkurencije i sve raznovrsnijih zahtjeva korisnika. Pomenuti operatori su se u najvećem obimu bavili prenosom paketskih pošiljki a manjim dijelom i ostalim poštanskim uslugama.

Najveće učešće je ostvario CITY EXPRES sa 66% osvojenog tržišta koje formiraju ostali poštanski operatori (bez učešća Pošte Crne Gore), od čega je 96% paketskih usluga a 4% ostalih poštanskih usluga.

DHL je prisutan sa 18% učešća na pomenutom tržištu, od čega je oko 25% paketskih pošiljki a 75% ostalih.

KARAL COMERC je prisutan sa 16% učešća i to isključivo sa paketskim pošiljkama.

5.1.2. CIJENE POŠTANSKIH USLUGA

Na osnovu člana 23 Zakona o poštanskim uslugama, koji propisuje obavezu poštanskim operatorima da obavezno dostavljaju cijene poštanskih usluga ovoj Agenciji, Pošta Crne Gore je prosljedila sljedeće odluke:

- Odluku o utvrđivanju Predloga cijena rezervisane poštanske usluge,
- Odluku o utvrđivanju cijene univerzalne i komercijalne poštanske usluge i cijena ostalih usluga i
- Odluku o izmjeni i dopuni Odluke o utvrđivanju cijene univerzalne i komercijalne poštanske usluge i cijena ostalih usluga.

Usklađivanje Cjenovnika prvenstveno se odnosi na prilagođavanje postojećim kategorijama usluga (rezervisane, univerzalne nerezervisane i komercijalne poštanske usluge) i stopama mase utvrđenim Nomenklaturom, a akcentat je dat i na korekciju cijena u određenim segmentima u cilju razvoja usluga i njihove konkurentnosti.

1. U dijelu pismonosnih pošiljaka cijene su ostale na istom nivou.
2. U dijelu uputničkog prometa, izvršena je korekcija cijena i to u dijelu koji se odnosi na uplate poštanske i elektronske uputnice, gdje je smanjen procenat po vrijednosti sa 2.5% na 2%.
3. U dijelu paketskih usluga, izvršena je korekcija cijena po vrijednosti, tako da se umjesto dosadašnjih 3% vrijednosti paketa plaća poštarina po skali (na svakih 0,50€).
4. U segmentu novčanog poslovanja, izvršena je dopuna u dijelu uplata na račun uvođenjem nove stope i korekcija provizije za iznose iznad 7.500,00€.
5. U dijelu Cjenovnika koji se odnosi na elektronska saopštenja-telegrami, korigovane su cijene za prijem i uručenje, kao i prenos jedne riječi telegrama.
6. U dijelu Cjenovnika kurirske službe, izvršena je korekcija cijena za II i III zonu kao i u dijelu za Ekspres pošiljke.
7. U dijelu Cjenovnika za međunarodni saobraćaj izmene su bile samo u domenu paketskih usluga i elektronskih saopštenja.
8. Takođe je izvršena i korekcija cijena usluga hibridne pošte.

6. PROGRAMSKE ORIJENTACIJE AGENCIJE ZA 2008. GODINU

U okviru programskih aktivnosti u 2008. godini Agencija je planirala:

- (a) Sprovođenje redovnih aktivnosti (izdavanje licenci telekomunikacionim operatorima, izdavanje dozvola za radio stanice, vršenje inspekcijskog nadzora i kontrole subjekata telekomunikacionog i poštanskog tržišta, kontrola i monitoring radio-frekvencijskog spektra, zaštitu interesa korisnika telekomunikacionih i poštanskih usluga, rješavanje sporova između operatera i dr).
- (b) Dalje normativno uređivanje sektora telekomunikacija i poštanskog saobraćaja donošenjem propisa i drugih akata iz nadležnosti Agencije, kao i učešće u pripremi propisa iz nadležnosti drugih organa, prevashodno Vlade Crne Gore i resornog Ministarstva saobraćaja, pomorstva i telekomunikacija.
- (c) Izradu izvještaja i informacija vezanih za tržišta telekomunikacija i poštanske djelatnosti.
- (d) Dalje materijalno-tehničko i kadrovsko osposobljavanje Agencije radi sprovođenja nadležnosti Agencije utvrđenih Zakonom o telekomunikacijama i Zakonom o poštanskim uslugama.
- (e) Saradnja sa nadležnim republičkim organima i institucijama, telekomunikacionim i poštanskim operatorima, regulatornim tijelima drugih država, te međunarodnim organizacijama u oblasti telekomunikacija i poštanskog saobraćaja.
- (f) Obavljanje i drugih poslova utvrđenih Zakonom i drugim aktima koji regulišu ovu oblast, kao i tekućom i razvojnom politikom Vlade Crne Gore.

Saglasno navedenom, Agencija je utvrdila detaljan program aktivnosti po pojedinim segmentima.

U normativnom dijelu je planirano donošenje 10 pravilnika i to:

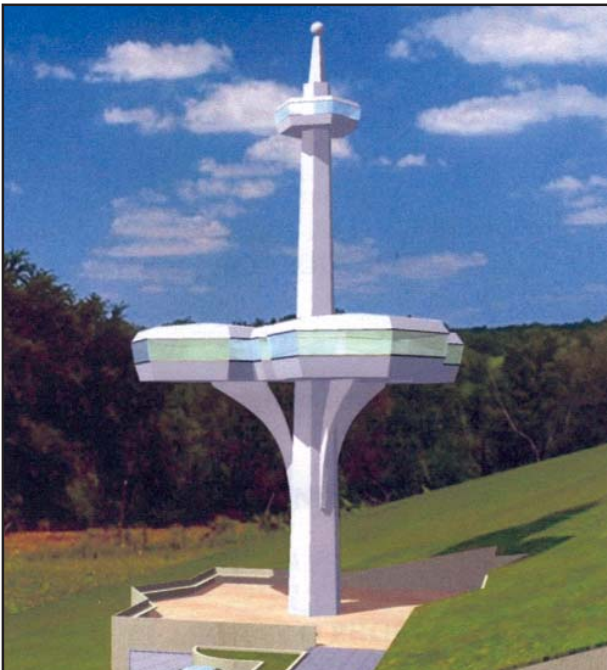
1. Izmjene i dopune Pravilnika o načinu utvrđivanja ispunjenosti tehničkih parametara i uslova iz licence prije puštanja u rad telekomunikacionih mreža i telekomunikacione opreme,
2. Pravilnik o prenosivosti brojeva,
3. Pravilnik o pristupu lokalnoj petlji,
4. Pravilnik o proceduri sprovođenja analize tržišta i o zaštiti konkurencije,
5. Pravilnik o kvalitetu telekomunikacionih servisa,
6. Pravilnik o najvećim dozvoljenim snagama zračenja radio stanica u naseljenim mjestima,
7. Pravilnik o uslovima pružanja javnih telekomunikacionih servisa,

8. Izmjene i dopune Plana namjene radio-frekvencija u Crnoj Gori,
9. Pravilnik o veličini zaštitne zone i radio koridora i
10. Pravilnik o troškovnom računovodstvu i odvojenom računovodstvu

U tematskom dijelu je planirana je izrada 15 dokumenata i to:

1. Izvještaj o radu Agencije za 2007. godinu,
2. Izvještaj o učešću delegacije Crne Gore na Svjetskoj konferenciji o radio-komunikacijama (WRC-2007),

3. Izvještaj o monitoringu radio-frekvencijskog spektra u 2007. godini,
4. Plan monitoringa radio-frekvencijskog spektra u 2008. godini,
5. Plan inspeksijskog nadzora u oblasti telekomunikacija za 2008. godinu,
6. Informacija o pružanju univerzalnih i komercijalnih poštanskih usluga u 2007. godini,
7. Informacija o implementaciji Informacionog sistema Agencije,
8. Informacija o praćenju i analiza tržišta fiksnih, mobilnih i Internet operatora,
9. Informacija o pružanju usluga univerzalnog servisa u telekomunikacijama,
10. Analiza tržišta i utvrđivanje javnih telekomunikacionih operatora i pružaoca javnih telekomunikacionih servisa sa značajnom tržišnom pozicijom,
11. Informacija o finansijskom poslovanju Pošte Crne Gore d.o.o. u 2007. godini,
12. Informacija o finansijskom poslovanju javnih telekomunikacionih operatora i pružalaca javnih telekomunikacionih servisa,
13. Informacija o kvalitetu obavljanja univerzalne poštanske usluge,
14. Informacija o zaštiti privatnosti korisnika telekomunikacionih servisa i
15. Informacija o realizaciji izgradnje sistema monitoringa radio-frekvencijskog spektra u Crnoj Gori

Značajno angažovanje zaposlenih u Agenciji će biti i na sprovođenju redovnih aktivnosti, shodno nadležnostima iz Zakona o telekomunikacijama, Zakona o poštanskim uslugama i Statuta Agencije, od kojih bi kao najznačajnije izdvojili sljedeće:

1. Izdavanje licenci,
2. Izdavanje Zakonom propisanih saglasnosti i dozvola za radio stanice,

3. Monitoring radio-frekvencijskog spektra,
4. Tehnički pregledi i
5. Inspekcijski nadzor.

Kada je u pitanju dalji razvoj materijalno-tehničkih i kadrovskih resursa predviđeno je:

1. Dalje koncipiranje Sistema monitoringa i kontrole radio-frekvencijskog spektra, gdje su planirani završetak objekata Glavnog i regionalnog kontrolno-mjernog centra i Daljinski upravljane kontrolno-mjerne stanice, nabavka monitoring opreme i vozila za goniometrisanje i vozila za monitoring GSM/UMTS signala, nabavka uređaja za mjernje nivoa EM zračenja, kao i raspisivanje tendera i nabavka mjerne opreme za još tri daljinsku upravljane kontrolno-mjerne stanice.
2. Rješavanje trajnog smještajog prostora Agencije,
3. Edukacija kadrova i
4. Dalji razvoj informacionog sistema.

U okviru međunarodnih aktivnosti, Agencija planira učešće na međunarodnim konferencijama i stručnim skupovima u organizaciji relevantnih organizacija iz oblasti telekomunikacija i poštanske djelatnosti: Međunarodne unije za telekomunikacije - ITU, Svjetskog poštanskog saveza UPU, Akademije za telekomunikacije INA SETA, Evropske konferencije za poštansku djelatnost i telekomunikacije CEPT, Instituta za ekonomske poslove (IEA), Evropskog Komiteta za poštansku regulaciju CERP, kao i drugih institucija, organizacija i regulatornih tijela zemalja u okruženju.

Planira se i potpisivanje Memoranduma o razumijevanju u oblasti telekomunikacija i poštanskih djelatnosti sa regulatornim tijelima zemalja iz Regiona.

Takođe, Agencija planira organizaciju dva međunarodna skupa i to:

- Međunarodne konferencije „Regulatorna djelatnost u sektoru telekomunikacija“
- Organizacija 30. sastanka ECC/CEPT Radne grupe FM PT22.

U okviru Programom utvrđenih obaveza i zadataka Agencije za telekomunikacije, neophodno je obezbjeđenje finansijskih sredstava. Potrebna sredstva za rad Agencije su planirana iz Zakonom utvrđenih izvora. U tom cilju planirano je:

1. Donošenje Budžeta Agencije za 2008. godinu
2. Izrada Finansijski izvještaj Agencije za 2007. godinu
3. Sprovođenje Revizije finansijskog poslovanja Agencije za 2007. godinu
4. Obezbiđenje finansijskog praćenja svih aktivnosti koje se obavljaju tokom godine, shodno Zakonu o računovodstvu i reviziji i drugim propisima iz ove oblasti.

Ističemo da će realizacija planiranih programskih aktivnosti u 2008. godini umnogome zavisiti od dinamike usvajanja novog Zakona o elektronskim komunikacijama.

